

PĀRTIKAS PRODUKTU UN DZĒRIENU RAŽOŠANA

**PĒTĪJUMA
“DARBA APSTĀKĻI UN RISKI
LATVIJĀ 2019–2021”**

TEMATISKAIS PIELIKUMS

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA

Eiropas Sociālais
fonds

I E G U L D Ī J U M S T A V Ā N Ā K O T N Ē

*Eiropas Sociālā fonda projekts “Darba drošības normatīvo aktu praktiskās
ieviešanas un uzraudzības pilnveidošana” Nr. 7.3.1.0/16/I/001*

KANTAR

SIA “TNS Latvia”

RĪGAS STRADIŅA UNIVERSITĀTES

**DARBA DROŠĪBAS UN VIDES
VESELĪBAS INSTITŪTS**

DARBA APSTĀKĻI UN RISKI LATVIJĀ 2019–2021

**Eiropas Sociālā fonda projekts “Darba drošības normatīvo aktu praktiskās
ieviešanas un uzraudzības pilnveidošana” Nr. 7.3.1.0/16/I/001**

Pasūtītājs: Valsts darba inspekcija

Izpildītājs: Personu Rīgas Stradiņa universitāte un SIA “TNS Latvia” apvienība

TEMATISKAIS PIELIKUMS
PĀRTIKAS PRODUKTU UN DZĒRIENU RAŽOŠANA

Saīsinājumu saraksts

AER	Aroda ekspozīcijas robežvērtība
CSP	Centrālā statistikas pārvalde
DAS	Darba aizsardzības speciālists
NACE	Saimniecisko darbību statistiskā klasifikācija
AS	Arodslimības
MK	Ministru kabinets
NG	Nelaimes gadījums
RSU DDVVI	Rīgas Stradiņa universitātes Darba drošības un vides veselības institūts
VDI	Valsts darba inspekcija

Pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozare

Kas ir pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozare?

No 2008. gada 1. janvāra ar terminu „pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozare” saprot uzņēmumus, kas atbilstoši Saimniecisko darbību statistiskajai klasifikācijai NACE 2. redakciju:

C APSTRĀDES RŪPNIECĪBA

10. Pārtikas produktu ražošana

10.1. Gaļas un gaļas produktu ražošana, pārstrāde un konservēšana

- 10.11. Gaļas pārstrāde un konservēšana
- 10.12. Mājputnu gaļas pārstrāde un konservēšana
- 10.13. Gaļas un mājputnu gaļas produktu ražošana

10.2. Zivju, vēžveidīgo un mīkstmiešu pārstrāde un konservēšana

- 10.20. Zivju, vēžveidīgo un mīkstmiešu pārstrāde un konservēšana

10.3. Augļu un dārzeņu pārstrāde un konservēšana

- 10.31. Kartupeļu pārstrāde
- 10.32. Augļu un dārzeņu sulas ražošana
- 10.39. Cita veida augļu un dārzeņu pārstrāde un konservēšana

10.4. Augu un dzīvnieku eļļu un tauku ražošana

- 10.41. Eļļu un tauku ražošana
- 10.42. Margarīna un līdzīgu pārtikas tauku ražošana

10.5 Piena produktu ražošana

- 10.51. Piena pārstrāde un siera ražošana
- 10.52. Saldējuma ražošana

10.6. Graudu malšanas produktu, cietes un cietes produktu ražošana

- 10.61. Graudu malšanas produktu ražošana
- 10.62. Cietes un cietes produktu ražošana

10.7. Konditorejas un miltu izstrādājumu ražošana

- 10.71. Maizes ražošana; svaigi ceptu mīklas izstrādājumu un kūku ražošana
- 10.72. Sausiņu un cepumu ražošana; ilgi uzglabājamo konditorejas izstrādājumu un kūku ražošana
- 10.73. Makaronu, nūdeļu, kuskusa un līdzīgu miltu izstrādājumu ražošana

10.8. Citu pārtikas produktu ražošana

- 10.81. Cukura ražošana
- 10.82. Kakao, šokolādes, konfekšu un citu cukuroto konditorejas izstrādājumu ražošana
- 10.83. Tējas un kafijas pārstrāde
- 10.84. Garšvielu un piedevu ražošana
- 10.85. Gatavu ēdienu ražošana
- 10.86. Homogenizēto un diētisko pārtikas produktu ražošana
- 10.89. Pārējo citur neklasificētu pārtikas produktu ražošana

10.9. Dzīvnieku barības ražošana

- 10.91. Lauksaimniecības dzīvnieku barības ražošana
- 10.92. Mājdzīvnieku barības ražošana

11. Dzērienu ražošana

11.0. Dzērienu ražošana

- 11.01. Spirtu destilēšana, rektificēšana un maisīšana
- 11.02. Vīnu ražošana no vīnogām
- 11.03. Sidra un citu augļu vīnu ražošana
- 11.04. Citu nedestilētu dzērienu ražošana no raudzētām izejvielām
- 11.05. Alus ražošana
- 11.06. Iesala ražošana
- 11.07. Bezalkohola dzērienu ražošana; minerālūdeņu un pudelēs iepildītu citu ūdeņu ražošana

Pētījumā izmantoti 2022. gada darba devēju, nodarbināto un darba aizsardzības speciālistu (turpmāk – DAS) aptauju dati. Aprakstot un dinamiskā salīdzinot iepriekšējos periodus, izmantoti dati, kas bija publicēti iepriekš veikto pētījumu tematiskajos pielikumos.

Normatīvo aktu prasību novērtējums

Darba devēju aptauja

Darba devēju 2022. gada aptaujas laikā tika aptaujāts 51 respondents (2018. gadā – 55, 2013. gadā – 55, 2010. gadā – 51, 2006. gadā – 53) no uzņēmumiem, kas darbojas pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē. Kopumā 2022. gadā tika aptaujāti 1013 respondenti no visām tautsaimniecības nozarēm (2018. gadā – 1081, 2013. un 2010. gadā – 1044, 2006. gadā – 1058).

Darba devējiem 10 punktu skalā, kur 1 nozīmē “nepavisam neatbilst”, bet 10 – “atbilst pilnībā”, tika lūgts novērtēt, cik lielā mērā darba vide viņu uzņēmumā atbilst Darba aizsardzības likuma prasībām. Vidējais rezultāts Latvijas uzņēmumos 2022. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo pētījumu DARL, nav mainījies:

- 2022. gadā – 8,7 punkti;

- 2018. gadā – 8,7 punkti;
- 2013. gadā – 8,4 punkti;
- 2010. gadā – 7,9 punkti;
- 2006. gadā – 8,1 punkti.

Savukārt pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē 2022. gadā darba devēju situāciju novērtēja labāk nekā iepriekšējos divos pētījumos DARL, tomēr arī 2022. gadā šis rezultāts ir nedaudz sliktāks nekā vidēji Latvijā:

- 2022. gadā – 8,6 punkti;
- 2018. gadā – 8,4 punkti;
- 2013. gadā – 8,4 punkti;
- 2010. gadā – 7,4 punkti;
- 2006. gadā – 7,9 punkti.

Dinamikā pa gadiem darba devēju īpatsvars pārtikas produktu un dzērienu ražošanā, kuri darba vides atbilstību Darba aizsardzības likuma prasībām savā uzņēmumā vērtē ar augstāko vērtējumu – 9 un 10 punkti, ir svārstīgs:

- 2022. gadā – 48,0%
- 2018. gadā – 42,6%;
- 2013. gadā – 50,6%;
- 2010. gadā – 28,3%;
- 2006. gadā – 41,5%.

Arī 7–8 un 5–6 punktu vērtējums par darba vides atbilstību dinamikā pa gadiem ir svārstīgs:

- 7–8 punkti: 2022. gadā – 48,5%, 2018. gadā – 52,9%, 2013. gadā – 40,0%, 2010. gadā – 39,0%, 2006. gadā – 41,7%;
- 5–6 punkti: 2022. gadā – 1,5%, 2018. gadā – 4,5%, 2013. gadā – 4,9%, 2010. gadā – 27,4%, 2006. gadā – 14,1%.

Analizējot datus dinamikā, vērojams, ka ir pieaudzis darba devēju īpatsvars, kuru izvēlētais vērtējums ir 9–10 punkti (pieaugums par 5,4 procentpunktiem), bet nedaudz samazinājies vērtējums ar 7–8 punktiem. 2022. gadā neviens no darba devējiem nav novērtējis darba vides atbilstību Darba aizsardzības likuma prasībām ar 3–4 punktiem (šāds vērtējums bijis tikai 2006. gadā – 2,6%) un 1–2 punktiem. Tā kā saskaņā ar nozares darba devēju viedokli vidējais vērtējums ir pieaudzis, atsevišķam respondentu īpatsvara sadalījumam nav būtiskas nozīmes, tomēr uzlabojums vērtējams pozitīvi.

Nodarbināto aptauja

Nodarbināto aptaujas laikā 2022. gadā tika aptaujāti 65 respondenti (2018. gadā – 64, 2013. gadā – 78, 2010. gadā – 90, 2006. gadā – 100) no pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozares uzņēmumiem (kopumā 2018. gadā tika aptaujāti 2503 respondenti no visām tautsaimniecības nozarēm, 2018. gadā – 2502, 2013. gadā – 2383, 2010. gadā – 2378, 2006. gadā – 2455).

Nodarbinātajiem aptaujas laikā tika lūgts novērtēt 10 punktu skalā, kur 1 nozīmē “nemaz netiek ievērotas”, bet 10 – “tiek ievērotas pilnībā”, cik lielā mērā uzņēmumā/iestādē, kurā viņi strādā, tiek ievērotas darba aizsardzības prasības. Nodarbinātie pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē 2022. gadā darba aizsardzības prasību ievērošanu uzņēmumos novērtējuši ar mazāk punktiem nekā 2018. gada pētījumā, turklāt rādītājs ir līdzīgs vidējam vērtējumam Latvijā:

- 2022. gadā – 8,9 punkti pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē (vidēji Latvijā – 8,9 punkti);
- 2018. gadā – 9,1 punkti pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē (vidēji Latvijā – 8,7 punkti);

- 2013. gadā – 8,6 punkti pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē (vidēji Latvijā – 8,5 punkti);
- 2010. gadā – 8,4 punkti pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē (vidēji Latvijā – 8,2 punkti);
- 2006. gadā – 7,9 punkti pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē (vidēji Latvijā – 8,2 punkti).

Ar 9 un 10 punktiem uzņēmumu, kurā viņi strādā, ir novērtējuši lielākā daļa no pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozares respondentiem, tomēr tas ir mazāks kā 2018. gada pētījumā:

- 2022. gadā – 67,3%;
- 2018. gadā – 75,2%;
- 2013. gadā – 59,5%;
- 2010. gadā – 65,1%;
- 2006. gadā – 47,4%.

Nodarbināto īpatsvars, kas novērtē darba aizsardzības prasību ievērošanu ar zemākas vērtības punktiem (3–4 un 1–2 vērtējuma punkti), pa gadiem kopumā samazinās:

- 7–8 punkti: 2022. gadā – 22,7%, 2018. gadā – 20,7%, 2013. gadā – 27,6%, 2010. gadā – 20,0%, 2006. gadā – 28,7%;
- 5–6 punkti: 2022. gadā – 4,7%, 2018. gadā – 2,7%, 2013. gadā – 9,1%, 2010. gadā – 10,8%; 2006. gadā – 14,8%;
- 3–4 punkti: 2022. gadā – 0,8%, 2018. gadā – 1,4%, 2013. gadā – 0,0%, 2010. gadā – 0,0%, 2006. gadā – 5,1%;
- 1–2 punkti: 2022. gadā – 0,6%, 2018. gadā – 0,0%, 2013. gadā – 1,3%, 2010. gadā – 4,0%, 2006. gadā – 2,0%.

Ja salīdzina darba devēju un nodarbināto vidējos vērtējumus, tad secināms, ka abās aptaujās novērojamas pretējas tendences – ja darba devēju vidējais vērtējums kopš 2018. gada ir pieaudzis (2022. gadā – 8,6 punkti, 2018. gadā – 8,4 punkti), tad nodarbināto vidū – samazinājies (2022. gadā – 8,9 punkti, 2018. gadā – 9,1 punkti).

Traucēkļi darba aizsardzības pasākumu īstenošanai

Darba devēju aptauja

2022. gadā būtiski ir samazinājies to pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozares darba devēju īpatsvars, kuri ir atzinuši, ka nekas netraucē veikt nepieciešamos darba aizsardzības pasākumus, turklāt tas ir zemākais rādītājs visā pētījumu DARL novērojumu laikā. Savukārt, situācija Latvijā nav būtiski mainījusies jau kopš 2013. gada:

- 2022. gadā: pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē – 39,9%, vidēji visās nozarēs – 57,5%;
- 2018. gadā: pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē – 59,1%, vidēji visās nozarēs – 59,5%;
- 2013. gadā: pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē – 72,2%, vidēji visās nozarēs – 59,9%;
- 2010. gadā: pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē – 49,3%, vidēji visās nozarēs – 50,4%;
- 2006. gadā: pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē – 47,5%, vidēji visās nozarēs – 61,0%.

2022. gadā 57,8% pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozares darba devēju ir norādījuši, ka viņiem ir kavēkļi, kas traucē veikt darba aizsardzības pasākumus viņu uzņēmumos (2018. gadā – 45,0%, 2013. gadā – 35,5%, 2010. gadā – 50,2%, 2006. gadā – 52,5%).

Būtiski ir atzīmēt, ka pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē abās respondentu grupās (ir kavēkļi / nav kavēkļi) pārliecinoši lielākā daļa respondentu ir norādījusi, ka ir veikts darba vides riska novērtējums (attiecīgi 88,7% un 87,7%), līdz ar to nozarē situācija būtiski labāka par vidējo situāciju valstī (attiecīgi 57,8% un 46,8%). Ja līdzīgi salīdzina preventīvo plānu esamību, tad visi respondenti, kas minēja, ka viņiem nav kavēkļu, norādīja, ka ir sagatavots pasākumu plāns. Savukārt, to respondentu grupā, kuriem bija kavēkļi, pasākumu plāns nebija 31,3% respondentu.

Biežākie kavēkļi, kas traucē veikt darba aizsardzības pasākumus uzņēmumos pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē, ir tie paši, kas 2018. gadā, tomēr līdzekļu trūkums ir kļuvis par biežāko iemeslu (t.i. abi biežākie iemesli ir apmainījušies vietām, turklāt respondentu īpatsvars, kas norādījuši līdzekļu trūkumu, ir pieaudzis par 15,7 procentpunktiem):

- līdzekļu trūkums: 2022. gadā – 32,7%, 2018. gadā – 17,0%, 2013. gadā – 24,6%, 2010. gadā – 27,3%, 2006. gadā – 24,3%;
- laika trūkums: 2022. gadā – 13,7%, 2018. gadā – 18,7%, 2013. gadā – 1,1%, 2010. gadā – 2,8%, 2006. gadā – 13,1%.

Pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē 2022. gadā atsevišķos gadījumos minēti arī tādi iemesli kā kvalificētu DAS trūkums (nozarē – 2,7%, vidēji Latvijā – 0,3%), darba aizsardzības prasības ir nepamatotas (nozarē – 2,2%, vidēji Latvijā 2,5%), informācijas trūkums (prasību nezināšana) (nozarē – 0,3%, vidēji Latvijā – 3,0%) un darba aizsardzības prasību sarežģītība (nozarē – 2,7%, vidēji Latvijā 2,6%). Tomēr visas šīs atbildes nozarē minētas retāk kā 3% gadījumu, tāpēc nav uzskatāmas par visu nozari raksturojošu tendenci.

Darba vides riska faktoru izplatība pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē

Darba devēju aptauja

Lai noskaidrotu darba devēju izpratni par darba vidē esošiem darba vides riska faktoriem, darba devējiem tika uzdots jautājums par to, cik liels nodarbināto īpatsvars viņu uzņēmumos ir pakļauts darba vides riska faktoriem. Pārtikas produktu un dzērienu ražošanā kādam darba vides riska faktoram ir pakļauts jebkurš darbinieks, tāpēc jebkura darba devēju atbilde, kas norāda, ka neviens nodarbinātais nav pakļauts darba vidē esošajiem riska faktoriem, liecina, ka darba devējiem trūkst izpratnes par darba aizsardzību, bet it īpaši par darba vides riska faktoru esamību nozarē. 2022. gadā ir būtiski samazinājies to pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozares darba devēju īpatsvars, kuri uzskata, ka neviens no uzņēmuma darbiniekiem nav pakļauts kaitīgajiem darba vides riska faktoriem, turklāt, ja situācija Latvijā dinamikā nav mainījusies, tad šajā nozarē situācija ir uzlabojusies – darba devēji labāk izprot darba vidē esošos darba vides faktoros un sekojoši arī nepieciešamību veikt darba aizsardzības pasākumus:

- 2022. gadā – 19,3% darba devēju pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē (vidēji Latvijā – 27,6%);
- 2018. gadā – 25,8% darba devēju pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē (vidēji Latvijā – 28,0%);
- 2013. gadā – 27,2% darba devēju pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē (vidēji Latvijā – 32,5%);
- 2010. gadā – 21,9% darba devēju pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē (vidēji Latvijā – 24,0%);
- 2006. gadā – 25,0% darba devēju pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē (vidēji Latvijā – 43,0%).

2022. gadā tā nozares darba devēju daļa, kas ir atzinusi, ka viņu uzņēmumos visi nodarbinātie ir pakļauti darba vides riska faktoriem, trūpināja palielināties, sasniedzot dinamiskā visaugstāko rādītāju. Turklāt pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozares darba devēju vidū pirmo reizi šis rādītājs ir pārsniedzis vidējo rādītāju Latvijā:

- 2022. gadā – 51,4% darba devēju pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē (vidēji Latvijā – 42,8%);
- 2018. gadā – 40,2% darba devēju pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē (vidēji Latvijā – 41,7%);
- 2013. gadā – 3,5% darba devēju pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē (vidēji Latvijā – 17,5%);
- 2010. gadā – 27,3% darba devēju pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē (vidēji Latvijā – 30,8%);
- 2006. gadā – 5,6% darba devēju pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē (vidēji Latvijā – 16,0%).

Pētījuma dati liecina, ka situācija pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozares uzņēmumos attiecībā uz darba vides riska novērtējumu ir labāka nekā vidēji Latvijā, un dinamiskā ir vērojamas ļoti pozitīvas tendences – būtiski pieaudzis to respondentu īpatsvars, kas norādījuši, ka darba vides riska novērtējums ir veikts pilnībā vai daļēji:

- darba vides riska novērtējums nebija veikts: 2022. gadā – 7,7% pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozares uzņēmumu (vidēji Latvijā – 44,9%), 2018. gadā – 31,6% nozares uzņēmumu (vidēji Latvijā – 43,2%), 2013. gadā – 26,3% nozares uzņēmumu (vidēji Latvijā – 48,6%), 2010. gadā – 46,4% nozares uzņēmumu (vidēji Latvijā – 50,5%), 2006. gadā – 35,9% nozares uzņēmumu (vidēji Latvijā – 54,8%);
- darba vides riska novērtējums bija daļēji veikts: 2022. gadā – 26,1% nozares uzņēmumu (vidēji Latvijā – 18,7%), 2018. gadā – 9,1% nozares uzņēmumu (vidēji Latvijā – 9,0%), 2013. gadā – 23,3% nozares uzņēmumu (vidēji Latvijā – 18,8%), 2010. gadā – 22,8% nozares uzņēmumu (vidēji Latvijā – 15,3%), 2006. gadā – 20,1% nozares uzņēmumu (vidēji Latvijā – 21,5%);
- darba vides riska novērtējums bija pilnībā veikts: 2022. gadā – 61,8% nozares uzņēmumu (vidēji Latvijā – 32,5%), 2018. gadā – 54,9% nozares uzņēmumu (vidēji Latvijā – 41,9%), 2013. gadā – 44,4% nozares uzņēmumu (vidēji Latvijā – 28,5%), 2010. gadā – 22,6% nozares uzņēmumu (vidēji Latvijā – 31,4%), 2006. gadā – 44,0% nozares uzņēmumu (vidēji Latvijā – 26,0%).

Lai gan kvantitatīvie aptauju dati liecina par situācijas uzlabošanos – darba vides riska novērtējums ir veikts vairāk uzņēmumos, tomēr citi pētījuma rezultāti rada jautājumus par šī novērtējuma kvalitāti. Tā, piemēram, nozarē būtiski pieaug nelaimes gadījumu (turpmāk – NG) skaits un arodslimību skaits (turpmāk – AS) (sīkāk skatīt tālāk), kā arī ir samazinājusies darbinieku iesaiste darba vides riska novērtējumā. Ja COVID-19 pandēmijas laikā darbinieku iesaistes samazinājumu darba vides riska novērtējumā varētu skaidrot ar epidemioloģiskajiem ierobežojumiem attiecībā uz kontaktu skaitu un pulcēšanos, tad NG skaita un AS pieaugums varētu liecināt par formālu darba vides riska novērtēšanu, jo netiek identificēti un novērsti tie darba vides riska faktori, kas izraisa NG un AS.

Ja 2018. gadā tikai nedaudz biežāk nekā vidēji Latvijā darba vides riska novērtēšanā pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozares uzņēmumos bija piedalījušies konkrētie nodarbinātie, kuri strādā attiecīgajās darba vietās, tad 2022. gadā atšķirība bija būtiska:

- 2022. gadā pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē – 21,6% nodarbināto piedalījās riska novērtēšanā (vidēji visās nozarēs – 30,4%);
- 2018. gadā pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē – 28,9% nodarbināto piedalījās riska novērtēšanā (vidēji visās nozarēs – 28,0%);

- 2013. gadā pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē – 50,9% nodarbināto piedalījās riska novērtēšanā (vidēji visās nozarēs – 32,8%);
- 2010. gadā pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē – 70,0% nodarbināto piedalījās riska novērtēšanā (vidēji visās nozarēs – 33,1%);
- 2006. gadā pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē – 27,9% nodarbināto piedalījās riska novērtēšanā (vidēji visās nozarēs – 39,9%).

Saskaņā ar 2022. gada aptaujas datiem nodarbināto uzticības personas pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozares uzņēmumos darba vides riska novērtēšanā bija piedalījušās biežāk nekā vidēji Latvijā, kas ir pretēja tendence nekā 2018. gadā. Tomēr situācija pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē dinamikā nav būtiski mainījusies, bet vidēji Latvijā pasliktinājusies:

- 2022. gadā – pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē 13,3%, (vidēji Latvijā – 9,5%);
- 2018. gadā – pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē 14,9%, (vidēji Latvijā – 19,4%);
- 2013. gadā – pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē 0,2% (vidēji Latvijā – 8,0%);
- 2010. gadā – pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē 5,3% (vidēji Latvijā – 7,1%);
- 2006. gadā – pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē 16,7% (vidēji Latvijā – 9,5%).

Savukārt abas minētās personas kopā piedalījās darba vides novērtēšanā salīdzinoši reti gan pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē, gan vidēji Latvijā:

- 2022. gadā – pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē – 2,5% (vidēji Latvijā – 4,6%);
- 2018. gadā – pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē – 0,0% (vidēji Latvijā – 3,9%);
- 2013. gadā – pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē – 14,4% (vidēji Latvijā – 15,8%);
- 2010. gadā – pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē – 4,2% (vidēji Latvijā – 6,6%);
- 2006. gadā – pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē – 14,2% (vidēji Latvijā – 7,8%).

2022. gadā ir pieaudzis to pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozares uzņēmumu īpatsvars, kuros pēc darba vides riska novērtējuma ir sagatavots preventīvais (profilaktiskais) plāns darba vides uzlabošanai un risku samazināšanai, turklāt, ja dinamikā situācija vidēji Latvijā ir pasliktinājusies, tad nozarē – uzlabojusies:

- 2022. gadā – 79,7% (vidēji Latvijā – 61,1%);
- 2018. gadā – 68,8% (vidēji Latvijā – 67,7%);
- 2013. gadā – 74,5% (vidēji Latvijā – 62,0%);
- 2010. gadā – 79,6% (vidēji Latvijā – 64,7%);
- 2006. gadā – 47,3% (vidēji Latvijā – 50,1%).

Atbilstoši darba devēju domām pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozares uzņēmumos esošo darba vides riska faktoru struktūra dinamikā ir līdzīga, bet tā atšķiras no darba vides riska faktoru izplatības vidēji Latvijā, jo lielākā daļa darba vides riska faktoru nozarē ir biežāk kā vidēji Latvijā (1.tabula).

1. tabula. Darba devēju īpatsvars, kuru pārstāvētajos uzņēmumos nodarbinātie pakļauti darba vides riska faktoriem, pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozares uzņēmumos un vidēji Latvijā, %

Darba vides riska faktors	2006		2010		2013		2018		2022	
	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā
Darbs ar datoru (vismaz 2 stundas dienā)	73,8 (1)	60,9	79,3 (1)	75,4	59,8 (2)	70,3	52,0 (5)	59,9	74,4 (1)	77,7
Ātru un svarīgu lēmumu pieņemšana	*	*	*	*	*	*	*	*	71,5 (2)	63,9
Tiešs kontakts ar cilvēkiem, kuri nav darbinieku Jūsu darba vietā – tādiem kā pircēji, pasažieri, audzēkņi, pacienti, u.tml.	*	*	*	*	*	*	76,1 (1)	75,8	71,2 (3)	74,9
Smagu priekšmetu nešana vai pārvietošana	37,1 (6)	28,4	66,4 (2)	42,8	55,9 (3)	30,4	53,3 (4)	32,0	70,4 (4)	41,4
Darbs piespiedu pozā (piem., stāvus, sēdus)	53,9 (2)	33,1	56,2 (3)	48,4	46,2 (5)	41,5	68,0 (2)	67,5	62,5 (5)	52,6
Summētais darba laiks (katru dienu citādāks darba laiks, kopumā nedrīkst pārsniegt 56 stundas nedēļā)	35,5 (7)	37,6	34,2 (6)	43,7	52,2 (4)	42,2	51,1 (6)	42,2	54,1 (6)	39,3
Vienveidīgas kustības (piem., plaukstu locītavā vai plecos)	52,5 (3)	25,3	49,8 (4)	41,8	71,6 (1)	36,0	55,4 (3)	55,6	53,2 (7)	48,0
Izgarojumu, dūmu, putekļu vai bīstamu ķīmisku vielu ieelpošana	*	*	*	*	*	*	35,3 (8)	32,4	50,0 (8)	27,3
Alerģēni, alerģiskas vielas	*	*	*	*	*	*	*	*	48,8 (9)	13,7
Liela darba slodze, daudz darba pienākumu	*	*	*	*	*	*	*	*	41,1 (10)	41,2
Vibrācija, kuru rada rokas instrumenti, mašīnas u.t.t.	19,6 (19)	19,7	22,8 (13)	29,9	13,5 (16)	19,6	21,5 (16)	35,7	40,3 (11)	32,1
Darbs ārā dažādos laika apstākļos (vasarā un ziemā)	20,6 (15)	30,9	34,3 (5)	52,5	22,1 (8)	36,9	33,7 (9)	37,4	36,4 (12)	40,0
Laika trūkums	23,3 (12)	32,2	25,1(11)	38,4	11,9 (18)	33,5	32,0 (10)	39,1	38,6 (13)	49,3
Darbs ar aprīkojumu (piem., slīpmašīnas, frēzes)	29,8 (11)	26,6	16,3 (20)	33,4	13,4 (17)	22,6	22,5 (14)	22,4	33,0 (14)	25,6
Nemaināms darba temps (piemēram, nodarbinātajam ir jāstrādā tādā tempā, kādā to nosaka darba aprīkojums)	32,7 (9)	14,2	19,9 (16)	16,3	29,0 (6)	16,7	22,3 (15)	11,2	32,5 (15)	16,5
Tik skaļš troksnis, ka nākas pacelt balsi, runājot ar cilvēkiem	20,4 (16)	17,7	23,8 (12)	25,4	18,3 (12)	16,2	26,8 (12)	23,3	32,5 (16)	23,4
Ķīmisko vielu uzsūkšanās caur ādu	*	*	*	*	*	*	9,2 (25)	10,0	30,5 (17)	13,9
Caurvējš	38,0 (5)	18,7	30,9 (7)	28,5	20,4 (10)	19,1	19,4 (17)	19,8	28,4 (18)	20,8

Darba vides riska faktors	2006		2010		2013		2018		2022	
	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā
Augsta temperatūra, kuras dēļ darbinieki svīst pat tad, kad nestrādā	15,8 (20)	4,2	17,6 (17)	9,4	7,2 (24)	6,9	40,7 (7)	11,9	27,5 (19)	9,8
Distances darbs, teledarbs (darbs, kas netiek veikts tiešajā darba vietā, bet gan citur (piemēram, mājās), brīvs darba režīms, kad nodarbinātais veic darba pienākumus, kad un kur grib, galvenokārt darbs pie datora) – līdz 2018. gadam Attālinātais darbs (tāds darba izpildes veids, ka darbs, kuru nodarbinātais varētu veikt darba devēja – 2022. gadā	11,4 (23)	15,2	12,0 (22)	28,8	26,7 (7)	37,8	25,6 (13)	29,2	26,1 (20)	51,8
Maiņu darbs (darbs maiņās 8 stundas katru dienu)	41,8 (4)	23,4	16,6 (19)	18,5	21,3 (9)	21,6	19,1 (18)	17,3	26,1 (21)	10,4
Zema temperatūra telpās	19,8 (18)	12,1	27,2 (10)	23,3	20,3 (11)	12,2	18,6 (19)	7,7	25,8 (22)	11,4
Darbs augstumā (vairāk nekā 1,5 metru augstumā)	8,7 (25)	14	8,9 (24)	23,2	11,8 (19)	15,5	10,9 (23)	16,2	23,7 (23)	23,2
Vibrācija, kuru rada transportlīdzekļi (piem., traktori, ekskavatori, smagās automašīnas)	22,3 (14)	16,3	28,0 (8)	27,1	11,3 (20)	16,5	13,5 (22)	23,5	22,5 (24)	22,1
Pārāk mazs, nevienmērīgi sadalīts apgaismojums	*	*	*	*	7,8 (23)	12	2,2 (30)	10,1	21,5 (25)	11,7
Bioloģiskie faktori (piem., ērcu encefalīta, vīrusu hepatīta izraisītāji, kontakts ar asinīm, dzīvniekiem)	12,1 (22)	8,6	6,6 (26)	21,8	8,2 (22)	17,8	9,8 (24)	22,1	20,3 (26)	16,9
Nakts darbs (vairāk kā 2 stundas laikā no 22.00 – 6.00)	31,5 (10)	13,9	10,6 (23)	20,7	17,7 (13)	14,4	16,1 (20)	11,4	17,5 (27)	9,9
Darbs sprādzienbīstamā vidē (piem., darbs ar gāzi, smalkiem koka putekļiem)	8,7 (24)	4,9	20,5 (14)	11,7	7,1 (25)	6	5,0 (27)	4,5	15,9 (28)	7,4
Nejonizējošais starojums (ultravioletais, lāzera, infrasarkanais u.c.)	3,1 (26)	3,7	7,9 (25)	3,9	3,3 (27)	7,1	0,6 (32)	5,8	7,6 (29)	5,5
Elektromagnētiskā lauka starojums	*	*	12,1 (21)	23,6	8,8 (21)	16,9	7,3 (26)	9,0	4,6 (30)	9,5
Darbs ar sarežģītām, ātri mainīgām tehnoloģijām (t.sk., droniem, robotiem utt.)	*	*	*	*	*	*	*	*	4,4 (31)	8,7
Ķīmiskās vielas, kas izraisa ļaundabīgos audzējus (piemēram, arsēns, benzols, hroma savienojumi, niķeļa savienojumi, u.tml.)	*	*	*	*	*	*	*	*	2,2 (32)	2,4
Jonizējošais starojums (piemēram, rentgena ierīces)	*	1,4	0,0 (30)	1,9	0,1 (29)	2,5	2,5 (29)	3,0	1,4 (33)	1,4
Fiziska vardarbība darba vietā	*	2	1,0 (28)	9	0,0	3,1	0,0 (33)	1,1	0,7 (34)	2,0

Darba vides riska faktors	2006		2010		2013		2018		2022	
	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā
Bioloģiskās vielas, kas izraisa ļaundabīgos audzējus (piemēram, vīrushepatīti B un C vīrusi u.tml.)	*	*	*	*	*	*	*	*	0,6 (35)	4,2
Cietkoksnes putekļi (ozols, dižskābardis u.c.)	*	*	*	*	*	*	*	*	0,4 (36)	8,1
Pārāk liels, spilgts apgaismojums	*	*	*	*	0,1 (30)	2,7	0,9 (31)	3,6	0,3 (37)	5,3
Azbests	*	*	0,0	3,2	0,0	0,9	0,0 (33)	1,8	0,0 (38)	0,7
Virsstundu darbs (strādā ilgāk, nekā ir paredzēts darba līgumā)	23,0 (13)	18,8	20,0 (15)	28,2	4,4 (26)	18,9	29,0 (11)	16,9	*	*
Paaugstināts atmosfēras spiediens	2,3 (27)	1,6	0,1 (29)	3,3	2,4 (28)	3,6	0,0 (33)	3,5	*	*
Ķīmiskās un bioloģiskās vielas, kas izraisa ļaundabīgos audzējus (piemēram, arsēns, benzols, hroma savienojumi, niķeļa savienojumi, cietkoksnes putekļi, B un C vīrusi u.tml.)	*	*	*	*	*	*	2,6 (28)	4,5	*	*
Ķīmiskās vielas (izgarojumu, dūmu, putekļu vai bīstamu ķīmisku vielu ieelpošana, uzsūkšanās caur ādu)	20,3 (17)	15,4	28,0 (9)	28,9	14,7 (15)	23,3	*	*	*	*
Darbs ar bīstamajām iekārtām (celtni, lifti, katlu iekārtas, cisternas u.c.)	32,8 (8)	15	17,2 (18)	20,9	29,0 (6)	12,8	15,0 (21)	12,7	*	*
Darbs ar sarežģītām, ātri mainīgām tehnoloģijām, ātru un svarīgu lēmumu pieņemšanu	15,7 (21)	19,5	5,3 (27)	28,2	17,4 (14)	27,5	15,0 (21)	23,9	*	*
Iebiedēšana darba vietā	*	2	0,0 (31)	9	0,0	3,3	0,0 (33)	0,8	*	*
Seksuāla uzmākšanās darba vietā	0,0	0,1	0,0	3,2	0,0	0,9	0,0 (33)	0,2	*	*

Piezīmes:

* – šāds atbildes variants nebija iekļauts pētījumā/iepriekšējo gadu tematiskajā pielikumā;

** – iekavās norādīta dotā darba vides riska faktora pozīcija/vieta konkrētā gadā

Bāze:

nozarē, 2022. gadā n=51, 2018. gadā n=55, 2013. gadā n=55, 2010. gadā n=51, 2006. gadā n=53;

visi respondenti, 2022. gadā n=1013, 2018. gadā n=1081, 2010. gadā un 2013. gadā n=1044, 2006. gadā n=1058

Avots: darba devēju aptauja

Darba devēji pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozares uzņēmumos kā piecus biežākos darba vides riska faktorus minējuši:

- darbs ar datoru (vismaz 2 stundas dienā) – 74,4%;
- ātru un svarīgu lēmumu pieņemšana – 71,5%;
- tiešs kontakts ar cilvēkiem, kuri nav darbinieku Jūsu darba vietā – tādiem kā pircēji, pasažieri, audzēkņi, pacienti, u.tml. – 71,2%;
- smagu priekšmetu nešana vai pārvietošana – 70,4%;
- darbs piespiedu pozā (piem., stāvus, sēdus) – 62,5%.

Salīdzinot izmaiņas starp 2018. gada veiktās aptaujas rezultātiem un 2022. gadā veiktās aptaujas rezultātiem, analizē tika iekļauti tikai tie riska faktori, par kuriem aptaujā tika uzdoti salīdzināmi jautājumi. Pieaugums konstatējams šādiem darba vides riska faktoriem (norādītas atšķirības, kas lielākas par 5 procentpunktiem):

- darbs ar datoru (vismaz 2 stundas dienā) – pieaugums par 22,4 procentpunktiem;
- ķīmisko vielu uzsūkšanās caur ādu – pieaugums par 21,3 procentpunktiem;
- pārāk mazs, nevienmērīgi sadalīts apgaismojums – pieaugums par 19,3 procentpunktiem;
- vibrācija, kuru rada rokas instrumenti, mašīnas u.t.t. – pieaugums par 18,8 procentpunktiem;
- smagu priekšmetu nešana vai pārvietošana – pieaugums par 17,1 procentpunktiem;
- izgarojumu, dūmu, putekļu vai bīstamu ķīmisku vielu ieelpošana – pieaugums par 14,7 procentpunktiem;
- darbs augstumā (vairāk nekā 1,5 metru augstumā) – pieaugums par 12,8 procentpunktiem;
- darbs sprādzienbīstamā vidē (piem., darbs ar gāzi, smalkiem koka putekļiem) – pieaugums par 10,9 procentpunktiem;
- darbs ar aprīkojumu (piem., slīpmašīnas, frēzes) – pieaugums par 10,5 procentpunktiem;
- bioloģiskie faktori (piem., ērcu encefalīta, vīrusu hepatīta izraisītāji, kontakts ar asinīm, dzīvniekiem) – pieaugums par 10,5 procentpunktiem;
- nemaināms darba temps (piemēram, nodarbinātajam ir jāstrādā tādā tempā, kādā to nosaka darba aprīkojums) – pieaugums par 10,2 procentpunktiem.

Samazinājums, kas lielāks par 5 procentpunktiem, konstatēts tikai tādām darba vides riska faktoriem kā augsta temperatūra, kuras dēļ darbinieki svīst pat tad, kad nestrādā (samazinājums par 13,2 procentpunktiem).

Retāk nekā vidēji Latvijā nodarbinātie minējuši šādus darba vides riska faktorus:

- attālinātais darbs (atšķirība 25,7 procentpunkti);
- laika trūkums (atšķirība 10,7 procentpunkti);
- cietkoksnes putekļi (ozols, dižskābardis u.c.) (atšķirība 7,7 procentpunkti);
- tiešs kontakts ar cilvēkiem, kuri nav darbinieku Jūsu darba vietā – tādiem kā pircēji, pasažieri, audzēkņi, pacienti, u.tml. (atšķirība 3,7 procentpunkti);
- darbs ārā dažādos laika apstākļos (vasarā un ziemā) (atšķirība 3,6 procentpunkti);
- darbs ar datoru (vismaz 2 stundas dienā) (atšķirība 3,3 procentpunkti).

2022. gadā nodarbinātie pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozares uzņēmumos daudz biežāk nekā vidēji Latvijā ir snieguši kādus ieteikumus par darba vides un darba tiesisko attiecību uzlabošanu, turklāt, ja situācija vidēji Latvijā ir tikai nedaudz uzlabojusies, tad situācija nozarē ir būtiski uzlabojusies:

- 2022. gadā – 43,3% nodarbināto snieguši ieteikumus (vidēji Latvijā – 27,5%);
- 2018. gadā – 27,5% nodarbināto snieguši ieteikumus (vidēji Latvijā – 24,9%);

- 2013. gadā – 32,5% nodarbināto snieguši ieteikumus (vidēji Latvijā – 21,4%);
- 2010. gadā – 36,1% nodarbināto snieguši ieteikumus (vidēji Latvijā – 26,8%);
- 2006. gadā – 36,9% nodarbināto snieguši ieteikumus (vidēji Latvijā – 26,1%).

Nodarbināto aptauja

Nodarbināto aptaujas dati liecina, ka pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozares uzņēmumos esošo darba vides riska faktoru struktūra atšķiras no darba vides riska faktoru izplatības vidēji Latvijā. Arī šajā gadījumā lielākā daļa no darba vides riska faktoriem pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē ir minēta biežāk nekā vidēji Latvijā (2. tabula).

2. tabula. Nodarbināto īpatsvars, kuri kaut kādā mērā ir pakļauti darba vides riska faktoru iedarbībai pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē un vidēji Latvijā, %

Darba vides riska faktors	2006		2010		2013		2018		2022	
	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā
Smagu priekšmetu nešana vai pārvietošana	65,3 (4)	52,4	81,4 (1)	56,2	64,0 (3)	49,5	65,9 (2)	51,0	69,8 (1)	50,8
Darbs piespiedu pozā	70,1 (1)	63,8	66,1 (3)	70,2	77,0 (1)	59,1	62,6 (3)	75,1	66,4 (2)	60,2
Ātru un svarīgu lēmumu pieņemšana	*	*	*	*	*	*	*	*	62,4 (3)	74,8
Liela darba slodze, daudz darba pienākumu	*	*	*	*	*	*	*	*	62,1 (4)	62,1
Vienveidīgas kustības	67,1 (3)	56,1	60,2 (4)	55,9	73,6 (2)	53,6	75,5 (1)	66,6	59,6 (5)	56,1
Laika trūkums	49,7 (7)	51,1	55,9 (5)	50,4	50,9 (5)	52,0	23,8 (17)	37,9	49,5 (6)	49,8
Caurvējš	68,7(2)	51,7	75,7 (2)	46,4	55,1 (4)	45,4	36,8 (8)	39,6	47,8 (7)	40,0
Tik skaļš troksnis, ka nākas pacelt balsi, runājot ar cilvēkiem	54,3 (6)	45,0	40,2 (9)	35,6	48,9 (9)	42,7	46,8 (5)	44,4	44,4 (8)	32,4
Tiešs kontakts ar cilvēkiem, kuri nav darbinieku Jūsu darba vietā – tādiem kā pircēji, pasažieri, audzēkņi, pacienti, u.tml.	30,9 (13)	63,8	52,7 (7)	75,4	32,5 (13)	63,9	35,1 (10)	60,9	41,1 (9)	65,9
Maiņu darbs	23,9 (16)	9,1	53,0 (9)	20,6	49,0 (8)	24,4	27,3 (15)	22,8	39,2 (10)	29,0
Alerģēni, alerģiskas vielas	*	*	*	*	*	*	*	*	37,0 (11)	18,4
Summētais darba laiks	46,1 (8)	34,7	27,6 (13)	22,1	28,6 (16)	20,2	12,0 (21)	19,0	36,8 (12)	27,5
Izgarojumu, dūmu, putekļu vai bīstamu ķīmisku vielu ieelpošana, uzsūkšanās caur ādu	40,1 (12)	40,3	38,4 (10)	38,4	38,5 (10)	36,4	15,9 (19)	31,4	36,0 (13)	28,6
Darbs ar datoru	12,9 (21)	36,4	10,8 (24)	42,6	21,9 (20)	44,1	28,9 (13)	53,0	35,5 (14)	60,4
Zema temperatūra telpās	43,3 (10)	31,1	37,6 (11)	37,2	49,9 (7)	32,0	38,8 (7)	28,9	35,0 (15)	23,9
Augsta temperatūra, kuras dēļ svīst pat tad, kad nestrādā	42,9 (11)	37,2	30,4 (14)	24,3	34,9 (12)	26,0	47,6 (4)	26,0	34,4 (16)	25,2
Nakts darbs	30,6 (14)	23,1	36,2 (15)	18,4	31,1 (14)	24,7	30,5 (11)	16,3	32,1 (17)	22,9
Nemaināms darba temps	44,9 (9)	25,0	32,7 (12)	21,8	37,6 (11)	24,3	35,6 (9)	19,3	30,5 (18)	19,9
Ķīmisko vielu uzsūkšanās caur ādu	12,8 (22)	21,4	22,3 (18)	19,1	22,8 (19)	19,7	8,4 (27)	15,9	28,6 (19)	17,2

Darba vides riska faktors	2006		2010		2013		2018		2022	
	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā
Darba ārā dažādos laika apstākļos	28,5 (15)	38,2	33,4 (16)	40,1	24,2 (18)	41,9	28,9 (14)	33,8	26,2 (20)	35,3
Vibrācija, kuru rada rokas instrumenti, mašīnas, u.tml.	17,0 (19)	24,0	11,4 (23)	26,0	21,8 (21)	22,2	43,6 (6)	28,9	25,4 (21)	22,3
Darbs ar aprīkojumu	20,8 (18)	22,3	16,4 (20)	24,2	28,8 (15)	22,9	5,7 (28)	16,1	20,8 (22)	21,1
Vibrācija, kuru rada transportlīdzekļi	12,3 (23)	17,0	11,8 (22)	20,5	7,7 (28)	19,6	27,2 (16)	22,3	18,0 (23)	18,9
Pārāk mazs, nevienmērīgi sadalīts apgaismojums	*	*	*	*	14,6 (23)	18,2	14,5 (20)	18,3	16,7 (24)	21,0
Darbs sprādzienbīstamā vidē	6,2 (26)	12,0	6,2 (30)	11,7	6,4 (29)	12,9	3,0 (29)	9,8	14,5 (25)	12,4
Darbs ar sarežģītām, ātri mainīgām tehnoloģijām (t.sk., droniem, robotiem utt.)	*	*	*	*	*	*	*	*	12,0 (26)	15,4
Ķīmiskās vielas, kas izraisa ļaundabīgos audzējus (piemēram, arsēns, benzols, hroma savienojumi, niķeļa savienojumi, u.tml.)	*	*	*	*	*	*	*	*	9,8 (27)	9,9
Pārāk liels, spilgts apgaismojums	*	*	*	*	10,4 (26)	10	8,6 (26)	11,8	9,2 (28)	13,7
Darbs augstumā	6,1 (27)	17,4	11,1 (26)	17,9	2,6 (24)	18,5	11,0 (23)	15,9	8,5 (29)	17,6
Elektromagnētiskā lauka starojums	*	*	6,1 (33)	18,1	7,8 (27)	18,5	1,3 (36)	12,9	8,5 (30)	19,6
Distances darbs, teledarbs	4,0 (30)	18,8	10,5 (31)	18,7	10,4 (26)	14,8	11,0 (24)	16,9	5,8 (31)	28,6
Cietkoksnes putekļi (ozols, dižskabārdis u.c.)	*	*	*	*	*	*	*	*	5,0 (32)	9,4
Bioloģiskās vielas, kas izraisa ļaundabīgos audzējus (piemēram, vīrushepatīti B un C vīrusi u.tml.)	*	*	*	*	*	*	*	*	3,0 (33)	7,4
Jonizējošais starojums	4,0 (31)	7,5	9,0 (21)	5,6	1,3 (32)	5,2	2,7 (31)	5,1	2,0 (34)	4,9
Nejonizējošais starojums	5,2 (28)	8,3	9,1 (28)	7,5	3,9 (31)	6,3	2,6 (33)	6,0	1,2 (35)	8,4
Fiziska vardarbība darba vietā	*	*	*	*	*	*	2,5 (34)	3,0	1,2 (36)	3,9
Azbests	*	*	5,3 (32)	5,0	0,0	3,9	0,0 (38)	2,9	1,2 (37)	3,2
Bioloģiskie faktori	11,4 (24)	19,6	21,5 (19)	24,9	11,4 (25)	20,5	11,7 (22)	12,8	1,0 (38)	14,2
Ķīmiskās un bioloģiskās vielas, kas izraisa ļaundabīgos audzējus	9,0 (25)	12,0	11,6 (25)	13,0	7,8 (27)	11,6	2,6 (32)	9,1	*	*
Iebiedēšana darba vietā	*	*	*	*	*	*	1,4 (35)	5,3	*	*

Darba vides riska faktors	2006		2010		2013		2018		2022	
	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā
Seksuāla uzmācšanās darba vietā	*	*	*	*	*	*	0,0 (37)	1,4	*	*
Virsstundu darbs	65,0 (5)	51,7	41,8 (8)	43,5	50,1 (6)	43,7	29,7 (12)	35,0	*	*
Darbs ar bīstamajām iekārtām	15,9 (20)	17,8	15,5 (21)	15,4	18,0 (22)	18,4	8,7 (25)	13,1	*	*
Paaugstināts atmosfēras spiediens	5,0 (29)	7,1	10,1 (27)	9,9	5,4 (30)	6,2	2,7 (30)	6,1	*	*
Darbs ar sarežģītām, ātri mainīgām tehnoloģijām, ātru un svarīgu lēmumu pieņemšanu	21,3 (17)	33,2	30,0 (17)	33,9	26,4 (17)	31,6	19,3 (18)	28,9	*	*

Piezīmes:

* – šāds atbildes variants nebija iekļauts pētījumā;

** – iekavās norādīta dotā darba vides riska faktora pozīcija/vieta konkrētā gadā

Bāze:

nozarē, 2022. gadā n=265, 018. gadā n=64, 2013. gadā n=78, 2010. gadā n=90, 2006. gadā n=100;

visi respondenti, 2022. gadā n=2503, 2018. gadā n=2502, 2013. gadā n=2383, 2010. gadā n=2378, 2006. gadā n=2455

Avots: nodarbināto aptauja

Nodarbināto aptaujā pārtikas produktu un dzērienu ražošanas uzņēmumos biežāk minētie darba vides riska faktori ir:

- smagu priekšmetu nešana vai pārvietošana – 69,8%;
- darbs piespiedu pozā – 66,4%;
- ātru un svarīgu lēmumu pieņemšana – 62,4%;
- liela darba slodze, daudz darba pienākumu – 62,1%;
- vienveidīgas kustības – 59,6%.

Salīdzinot izmaiņas starp 2018. gada veiktās aptaujas rezultātiem un 2022. gadā veiktās aptaujas rezultātiem, analizē tika iekļauti tikai tie riska faktori, par kuriem aptaujā tika uzdoti salīdzināmi jautājumi (norādītas atšķirības, kas lielākas par 5 procentpunktiem). Pieaugums konstatēts šādiem darba vides riska faktoriem:

- laika trūkums – pieaugums par 25,7 procentpunktiem;
- summētais darba laiks – pieaugums par 24,8 procentpunktiem;
- ķīmisko vielu uzsūkšanās caur ādu – pieaugums par 20,2 procentpunktiem;
- izgarojumu, dūmu, putekļu vai bīstamu ķīmisku vielu ieelpošana, uzsūkšanās caur ādu – pieaugums par 20,1 procentpunktiem;
- darbs ar aprīkojumu – pieaugums par 15,1 procentpunktiem;
- augsta temperatūra, kuras dēļ svīst pat tad, kad nestrādā – samazinājums par 13,2 procentpunktiem;
- maiņu darbs – pieaugums par 11,9 procentpunktiem;
- darbs sprādzienbīstamā vidē – pieaugums par 11,5 procentpunktiem;
- caurvējš – pieaugums par 11,0 procentpunktiem;
- darbs ar datoru – pieaugums par 6,6 procentpunktiem;
- tiešs kontakts ar cilvēkiem, kuri nav darbinieku Jūsu darba vietā – tādiem kā pircēji, pasažieri, audzēkņi, pacienti, u.tml. – pieaugums par 6 procentpunktiem.

Samazinājums konstatēts šādiem darba vides riska faktoriem:

- vibrācija, kuru rada rokas instrumenti, mašīnas, u.tml. – samazinājums par 18,2 procentpunktiem;
- vienveidīgas kustības – samazinājums par 15,9 procentpunktiem;
- bioloģiskie faktori – samazinājums par 10,7 procentpunktiem;
- vibrācija, kuru rada transportlīdzekļi – samazinājums par 9,2 procentpunktiem;
- elektromagnētiskā lauka starojums – samazinājums par 7,2 procentpunktiem;
- attālinātais darbs – samazinājums par 5,2 procentpunktiem;
- nemaināms darba temps – samazinājums par 5,1 procentpunktu.

Ja darba devēju aptaujā tikai seši darba vides riska faktori pārtikas produktu un dzērienu ražošanas uzņēmumos minēti retāk nekā vidēji Latvijā, tad nodarbināto aptaujā šādu darba vides riska faktoru skaits ir lielāks:

- darbs ar datoru (atšķirība 24,9 procentpunkti);
- tiešs kontakts ar cilvēkiem, kuri nav darbinieku Jūsu darba vietā – tādiem kā pircēji, pasažieri, audzēkņi, pacienti, u.tml. (atšķirība 24,8 procentpunkti);
- distances darbs, teledarbs (atšķirība 22,8 procentpunkti);
- bioloģiskie faktori (atšķirība 13,2 procentpunkti);

- ātru un svarīgu lēmumu pieņemšana (atšķirība 12,4 procentpunkti);
- elektromagnētiskā lauka starojums (atšķirība 11,1 procentpunkti);
- darba ārā dažādos laika apstākļos (atšķirība 9,1 procentpunkti);
- darbs augstumā (atšķirība 9,1 procentpunkti);
- nejonizējošais starojums (atšķirība 7,2 procentpunkti);
- pārāk liels, spilgts apgaismojums (atšķirība 4,5 procentpunkti);
- cietkoksnes putekļi (ozols, dižskabārdis u.c.) (atšķirība 4,4 procentpunkti);
- bioloģiskās vielas, kas izraisa ļaundabīgos audzējus (piemēram, vīrushepatīti B un C vīrusi u.tml.) (atšķirība 4,4 procentpunkti);
- pārāk mazs, nevienmērīgi sadalīts apgaismojums (atšķirība 4,3 procentpunkti);
- darbs ar sarežģītām, ātri mainīgām tehnoloģijām (t.sk., droniem, robotiem utt.) (atšķirība 3,4 procentpunkti);
- jonizējošais starojums (atšķirība 2,9 procentpunkti);
- fiziska vardarbība darba vietā (atšķirība 2,7 procentpunkti);
- azbests (atšķirība 2 procentpunkti).

Salīdzinot nodarbināto un darba devēju aptaujas rezultātus, secināms, ka trīs no pieciem biežāk minētajiem darba vides riska faktori abās respondentu grupās sakrīt:

- smagu priekšmetu nešana vai pārvietošana;
- darbs piespiedu pozā;
- ātru un svarīgu lēmumu pieņemšana.

Līdzīgi kā iepriekšējos pētījumos, arī 2022. gadā nodarbinātajiem tika uzdots jautājums, vai pēdējā gada laikā viņi ir informēti par dažādiem ar darba aizsardzību saistītiem jautājumiem darba vietā (3. tabula).

3. tabula. Nodarbināto īpatsvars, kuri apgalvoja, ka pēdējā gada laikā savā darbavietā tika informēti par darba aizsardzības jautājumiem, %

Gads	Atbildes **	Darba vides riska faktoriem darba vietā	Riska faktoru (darba vides) ietekmi uz veselību un nepieciešamajām veselības pārbaudēm	Lietojamiem individuālās aizsardzības līdzekļiem	Drošām darba metodēm	Situācijām, kad nedrīkst uzsākt darbu un kad darbs ir jāpārtrauc	Rīcību ārkārtas situācijā	Darba aizsardzības instrukcijām (parakstoties par iepazīšanos)
2022	Jā	82,4	87,7	93,5	67,5	82,4	90,5	92,7
	Nē	9,3	5,5	0,0	2,8	1,8	4,0	3,5
	Nav nepieciešams	8,3	3,8	6,5	29,7	12,3	3,8	3,8
2018	Jā	63,4	73,3	69,2	34,7	75,7	84,1	87,6
	Nē	16,1	12,2	13,0	11,5	6,7	4,1	5,5
	Nav nepieciešams	16,5	9,6	17,8	50,8	16,1	11,8	6,9
2013	Jā	78,7	86,4	87,2	69,6	84,2	91,2	100,0
	Nē	16,3	11,2	4,0	6,7	7,8	7,8	0,0
	Nav nepieciešams	5,1	2,4	8,8	21,1	6,7	1,1	0,0
2010	Jā	70,6	58,5	62,0	55,7	68,0	91,2	85,8
	Nē	22,1	30,8	20,6	20,7	18,7	8,8	14,2
	Nav nepieciešams	7,1	10,5	17,2	23,1	12,7	0,0	*
2006	Jā	64,7	66,7	68,9	48,2	62,4	77,0	89,2
	Nē	11,7	13,8	8,8	10,3	12,2	12,2	7,9
	Nav nepieciešams	22,5	17,6	20,4	39,5	23,4	10,8	*

Piezīmes:

* – šāds atbildes variants nebija iekļauts iepriekšējo gadu tematiskajos pielikumos;

** – tabulā nav iekļauti rezultāti atbilstoši variantam "Grūti pateikt"

Bāze:

nozārē, 2022. gadā n=65, 2018. gadā n=64, 2013. gadā n=78, 2010. gadā n=90, 2006. gadā n=100

Avots: nodarbināto aptauja

Ja 2018. gadā bija novērojama negatīva tendence – bija pieaudzis to respondentu īpatsvars, kas norādīja, ka informāciju par darba aizsardzību nav saņēmuši, tad 2022. gadā ir vērojama pretēja tendence – visās tēmās ir novērojams pieaugums par vairāk nekā 5 procentpunktiem:

- par drošām darba metodēm – par 32,8 procentpunktiem;
- par lietojamiem individuālās aizsardzības līdzekļiem – par 24,3 procentpunktiem;
- par darba vides riska faktoriem darba vietā – par 19,0 procentpunktiem;
- par riska faktoru (darba vides) ietekmi uz veselību un nepieciešamajām veselības pārbaudēm – par 14,4 procentpunktiem;
- par situācijām, kad nedrīkst uzsākt darbu un kad darbs ir jāpārtrauc – par 6,7 procentpunktiem;
- par rīcību ārkārtas situācijā – par 6,4 procentpunktiem;
- par darba aizsardzības instrukcijām (parakstoties par iepazīšanos) – par 5,1 procentpunktiem.

Tomēr arī 2022. gadā nozarē iezīmējas formāla pieeja darba aizsardzības instruktāžām, jo 92,7% respondentu norādījuši, ka ir parakstījušies par darba aizsardzības instruktāžām, tomēr mazāks respondentu īpatsvars norādījuši, ka ir informēti par tēmām, kuras būtu bijis jāiekļauj instruktāžās (piemēram, 82,4% respondentu minējuši informācijas saņemšanu par darba vides riska faktoriem un situācijām, kad nedrīkst uzsākt darbu un kad darbs ir jāpārtrauc, bet 67,5% – par drošām darba metodēm).

Preventīvie pasākumi

Darba devēju aptauja

Darba devējiem aptaujas laikā tika uzdots jautājums, kur pagājušā gada laikā viņi ieguldīja finansiālos līdzekļus ar darba aizsardzību saistītiem jautājumiem (4. tabula).

4. tabula. Darba devēju īpatsvars, kuri minējuši, ka pagājušā gada laikā ieguldījuši finansiālos līdzekļus darba aizsardzības pasākumu veikšanā pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē un vidēji Latvijā, %

Darba aizsardzības pasākums	2006		2010		2013		2018		2022	
	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā
Ugunsdzēsības līdzekļu iegādei, uzturēšanai	86,1 (4)	76,6	65,7 (3)	66,6	81,3 (3)	61,8	57,6 (2)	54,1	67,4 (2)	56,1
Nodarbināto obligātajām veselības pārbaudēm (bez polises)	73,0 (7)	33,9	61,9 (5)	32,4	74,7 (5)	40,0	24,2 (7)	32,0	61,2 (3)	28,6
Darba vides uzlabošanai (piemēram, ventilācijas izbūve)	76,5 (6)	55,2	64,3 (4)	55,7	77,6 (4)	45,2	31,0 (5)	31,7	60,4 (4)	37,1
Pirmās palīdzības aptieciņu iegādei	86,7 (3)	75,8	67,5 (2)	66	95,5 (1)	58,5	46,4 (3)	53,2	58,9 (5)	43,1
Darba vietu ergonomikas uzlabošanai (regulējami galdi, ergonomiski krēsli, modernāks aprīkojums u.tml.)	*	*	*	*	*	*	33,7 (4)	32,7	55,8 (6)	45,4
Darba vides laboratoriskajiem mērījumiem	65,1 (9)	16,4	26,4 (9)	11,0	28,6 (13)	13,3	4,4 (15)	6,6	55,5 (7)	9,5
Drošības zīmju izvietojumam (piemēram, uzmanību – elektrība!)	70,0 (8)	44,5	45,1 (8)	44,2	63,5 (8)	37,3	15,4 (9)	29,6	53,7 (8)	27,7
Ar darbu saistītu ikdienas sadzīves apstākļu uzlabošanai (piemēram, ģērbtuves, dušas, atpūtas telpas)	87,2 (2)	63,2	55,5 (7)	59,2	68,4 (7)	52,4	23,8 (8)	27,4	49,4 (9)	30,7
Veselības apdrošināšanas polisēm (kas sedz arī vakcināciju, obligātās veselības pārbaudes u.c.)	18,2 (14)	17,2	14,9 (13)	22,0	33,0 (12)	16,4	5,8 (13)	22,9	26,8 (10)	22,9
Darba aizsardzības speciālistu un uzticības personu apmācībai	54,4 (11)	32,0	16,6 (12)	26,2	33,1 (11)	19,4	5,7 (14)	10,0	22,3 (11)	10,9
Nodarbināto informēšanas kampaņas par veselīgu dzīvesveidu (piemēram, par veselīgu uzturu, smēķēšanas ietekmi uz veselību u.tml.)	*	*	*	*	*	*	6,4 (12)	9,4	13,7 (12)	10,5
Apmācībai pirmās palīdzības sniegšanā	55,9 (10)	27,3	17,5 (11)	19,5	48,3 (10)	18,2	7,0 (11)	20,8	11,8 (13)	16,2

Darba aizsardzības pasākums	2006		2010		2013		2018		2022	
	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā
Veselību veicinošas vides ierīkošanai (piemēram, drošu velonovietņu izbūvei)	*	*	*	*	*	*	0,9 (17)	4,9	9,1 (14)	5,6
Nodarbināto vakcinācijai (bez polises)	24,2 (13)	14,2	11,5 (14)	9,2	4,0 (15)	9,9	0,0 (18)	7,4	3,5 (15)	7,2
Nodarbināto sporta iespējām (bez polises)	9,1 (15)	20,0	7,7 (15)	14,0	11,5 (14)	17,5	2,5 (16)	5,4	1,6 (16)	6,9
Darba vides riska faktoru novērtēšanai	50,6 (12)	22,1	23,8 (10)	26,4	50,8 (9)	24,6	8,9 (10)	23,3	*	*
Nodarbināto instruktāžai un speciālajai apmācībai (piemēram, ugunsdrošības u.tml. jautājumos)	77,6 (5)	66,0	55,9 (6)	46,6	70,1 (6)	47,1	26,0 (6)	32,9	*	*

Piezīmes:

* – šāds atbildes variants nebija iekļauts pētījumā;

** – iekavās norādīta dotā darba aizsardzības pasākuma pozīcija/vieta konkrētā gadā

Bāze:

nozarē, 2022. gadā n=51, 2018. gadā n=55, 2013. gadā n=55, 2010. gadā n=51, 2006. gadā n=53;

visi respondenti, 2022. gadā n=1013, 2018. gadā n=1081, 2010. gadā un 2013. gadā n=1044, 2006. gadā n=1058

Avots: darba devēju aptauja

Kā piecus biežākos darba aizsardzības pasākumus darba devēji ir minējuši:

- darba apgērbam un individuālās aizsardzības līdzekļu nodrošināšana – 92,9%;
- ugunsdzēsības līdzekļu iegāde, uzturēšana – 67,4%;
- nodarbināto obligātajām veselības pārbaudes (bez polises) – 61,2%;
- darba vides uzlabošana (piemēram, ventilācijas izbūve) – 60,4%;
- pirmās palīdzības aptieciņu iegāde – 58,9%.

Analizējot situāciju dinamikā, secināms, ka nozarē situācija ir būtiski uzlabojusies, jo finanšu ieguldījumi gandrīz visiem preventīvajiem pasākumiem minēti daudz biežāk kā 2018.gadā (norādīti pasākumi, kuriem atšķirība ir gandrīz 10 procentpunkti vai vairāk):

- darba vides laboratoriskajiem mērījumiem – pieaugums par 51,1 procentpunktu;
- drošības zīmju izvietojumam (piemēram, uzmanību – elektrība!) – pieaugums par 38,3 procentpunktiem;
- nodarbināto obligātajām veselības pārbaudēm (bez polises) – pieaugums par 37 procentpunktiem;
- darba vides uzlabojumam (piemēram, ventilācijas izbūve) – pieaugums par 29,4 procentpunktiem;
- ar darbu saistītu ikdienas sadzīves apstākļu uzlabojumam (piemēram, gērbtuves, dušas, atpūtas telpas – pieaugums par 25,6 procentpunktiem);
- darba vietu ergonomikas uzlabojumam (regulējami galdi, ergonomiski krēsli, modernāks aprīkojums u.tml.) – pieaugums par 22,1 procentpunktu;
- veselības apdrošināšanas polisēm (kas sedz arī vakcināciju, obligātās veselības pārbaudes u.c.) – pieaugums par 21,0 procentpunktu;
- darba aizsardzības speciālistu un uzticības personu apmācībai – pieaugums par 16,6 procentpunktiem;
- pirmās palīdzības aptieciņu iegādei – pieaugums par 12,5 procentpunktiem;
- darba apgērbam un individuālās aizsardzības līdzekļiem – pieaugums par 10,5 procentpunktiem;
- ugunsdzēsības līdzekļu iegādei, uzturēšanai – pieaugums par 9,8 procentpunktiem.

Nodarbināto aptauja

Nodarbinātajiem tika uzdoti jautājumi par to, vai pagājušā gada laikā viņu darba devējs uzņēmumā (iestādē) nodrošināja dažādus ar darba aizsardzību saistītus pasākumus (5. tabula).

5. tabula. Nodarbināto īpatsvars, kuri minējuši darba aizsardzības pasākumu veikšanu pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē un vidēji Latvijā, %

Darba aizsardzības pasākums	2006		2010		2013		2018		2022	
	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā	Nozarē **	Vidēji Latvijā
Darba apģērbu un individuālās aizsardzības līdzekļus	56,1 (2)	43,4	43,6 (5)	38,3	72,2 (2)	46,3	77,3 (2)	56,6	83,0 (1)	60,8
Pirmās palīdzības aptieciņu iegādi	43,1 (5)	44,3	52,5 (4)	51,1	63,0 (4)	53,9	66,4 (5)	59,8	75,5 (2)	62,5
Darbinieku obligātās veselības pārbaudes	43,5 (4)	37,8	24,6 (6)	22,9	51,7 (5)	41,4	46,5 (6)	40,7	73,9 (3)	55,6
Ugunsdzēsības līdzekļu iegādi, uzturēšanu	45,8 (3)	50,2	71,5 (2)	58,2	67,0 (3)	60,9	79,9 (1)	70,1	73,7 (4)	69,0
Darbinieku instruktāžu un speciālo apmācību	76,1 (1)	69,0	76,1 (1)	68,2	77,6 (1)	73,8	70,8 (3)	73,0	72,2 (5)	70,3
Drošības zīmju izvietošanu	38,3 (6)	34,8	52,6 (3)	40,3	48,9 (6)	48,1	69,7 (4)	59,3	62,9 (6)	49,9
Darba vides riska faktora novērtēšanu	15,9 (12)	13,2	20,7 (8)	14,0	23,4 (11)	21,1	27,3 (9)	28,6	50,9 (7)	45,6
Ar darbu saistītu ikdienas sadzīves apstākļu uzlabošanu	30,9 (7)	29,4	24,3 (7)	23,8	47,9 (7)	30,6	46,3 (7)	33,1	50,3 (8)	35,2
Veselības apdrošināšanas polises	25,2 (9)	32,6	13,0 (10)	22,8	27,9 (10)	31,0	43,3 (8)	48,1	45,5 (9)	55,8
Darba vides uzlabošanu (piemēram, ventilācijas izbūve)	21,6 (10)	21,7	11,3 (11)	18,0	32,3 (9)	22,7	23,8 (11)	20,4	40,0 (10)	28,8
Apmācību pirmās palīdzības sniegšanā	26,3 (8)	26,2	16,9 (9)	21,1	23,8 (8)	26,5	26,7 (10)	34,5	32,9 (11)	33,8
Darba vides laboratoriskos mērījumus	13,8 (13)	5,3	3,6 (13)	3,1	15,7 (13)	8,0	17,6 (13)	11,8	29,5 (12)	12,1
Darbinieku vakcināciju	20,0 (11)	20,8	5,2 (17)	6,2	8,0 (15)	10,8	8,1 (15)	6,9	16,2 (13)	18,9
Darba vietu ergonomikas uzlabošanu	*	*	*	*	*	*	23,7 (12)	25,5	12,8 (14)	17,1
Pusdienas darbā	*	*	*	*	*	*	*	*	9,8 (15)	1,5
Darbinieku sporta iespējas	8,1 (15)	15,5	1,4 (14)	8,1	8,8 (14)	14,7	4,0 (16)	12,8	8,2 (16)	14,7
Dažādus veselības veicināšanas pasākumus	*	*	*	*	*	*	9,5 (14)	8,0	*	*

Piezīmes:

* – šāds atbildes variants nebija iekļauts pētījumā;

** – iekavās norādīta dotā darba aizsardzības pasākuma pozīcija/vieta konkrētā gadā

Bāze:

nozarē, 2022. gadā n=65, 2018. gadā n=64, 2013. gadā n=78, 2010. gadā n=90, 2006. gadā n=100;

visi respondenti, 2022. gadā n=2503, 2018. gadā n=2502, 2013. gadā n=2383, 2010. gadā n=2378, 2006. gadā n=2455

Avots: nodarbināto aptauja

Starp pieciem biežākajiem darba aizsardzības pasākumiem, nodarbinātie minējuši:

- darba apģērbu un individuālās aizsardzības līdzekļus – 83,0%;
- pirmās palīdzības aptieciņu iegādi – 75,5%;
- darbinieku obligātās veselības pārbaudes – 73,9%;
- ugunsdzēsības līdzekļu iegādi, uzturēšanu – 73,7%;
- darbinieku instruktāžu un speciālo apmācību – 72,2%.

Salīdzinot 2018. gada un 2022. gada aptaujas rezultātus, izmaiņas, kas lielākas par 5 procentpunktiem novērojamas gandrīz visos finanšu ieguldījumos. Pieaugums konstatēts šādiem preventīvajiem pasākumiem:

- darbinieku obligātās veselības pārbaudes – pieaugums par 27,4 procentpunktiem;
- darba vides riska faktora novērtēšanu – pieaugums par 23,6 procentpunktiem;
- darba vides uzlabošanu (piemēram, ventilācijas izbūve) – pieaugums par 16,2 procentpunktiem;
- darba vides laboratoriskos mērījumus – pieaugums par 11,9 procentpunktiem;
- darba vietu ergonomikas uzlabošanu – pieaugums par samazinājums par 10,9 procentpunktiem;
- pirmās palīdzības aptieciņu iegādi – pieaugums par 9,1 procentpunktu;
- darbinieku vakcināciju – pieaugums par 8,1 procentpunktiem;
- apmācību pirmās palīdzības sniegšanā – pieaugums par 6,2 procentpunktiem;
- darba apģērbu un individuālās aizsardzības līdzekļus – pieaugums par 5,7 procentpunktiem.

Samazinājums konstatēts šādiem preventīvajiem pasākumiem:

- drošības zīmju izvietojumu – samazinājums par 6,8 procentpunktiem;
- ugunsdzēsības līdzekļu iegādi, uzturēšanu – samazinājums par 6,2 procentpunktiem.

Aptaujas laikā nodarbinātajiem tika uzdots jautājums, vai viņiem strādājot ir nepieciešams lietot individuālās aizsardzības līdzekļus (piemēram, austiņas, cimdus, aizsargķiveri, respiratoru, u.tml.). 2022. gadā būtiski ir pieaudzis to pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozares respondentu īpatsvars, kuri norādījuši, ka viņiem ir nepieciešams lietot individuālās aizsardzības līdzekļus, kas skaidrojams ar COVID-19 pandēmijas epidemioloģiskajiem ierobežojumiem, kuru dēļ darbiniekiem, kas veica darbu klātienē nācās lietot elpceļu aizsardzības līdzekļus:

- 2022. gadā – 80,4% no nodarbinātajiem (vidēji Latvijā – 55,8% nodarbināto);
- 2018. gadā – 63,1% no nodarbinātajiem (vidēji Latvijā – 44,8% nodarbināto);
- 2013. gadā – 77,2% no nodarbinātajiem (vidēji Latvijā – 51,2% nodarbināto);
- 2010. gadā – 56,3% no nodarbinātajiem (vidēji Latvijā – 42,6% nodarbināto);
- 2006. gadā – 59,2% no nodarbinātajiem (vidēji Latvijā – 46,0% nodarbināto).

Pozitīvi vērtējams, ka 2022. gadā gandrīz visi pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozares respondenti ir norādījuši, ka darba devēji ar minētajiem līdzekļiem ir nodrošinājuši pilnībā:

- 2022. gadā – 98,9% no nodarbinātajiem (vidēji Latvijā – 91,8% nodarbināto);
- 2018. gadā – 90,6% no nodarbinātajiem (vidēji Latvijā – 87,7% nodarbināto);
- 2013. gadā – 96,5% no nodarbinātajiem (vidēji Latvijā – 85,2% nodarbināto);
- 2010. gadā – 77,4% no nodarbinātajiem (vidēji Latvijā – 79,4% nodarbināto);
- 2006. gadā – 84,9% no nodarbinātajiem (vidēji Latvijā – 82,8% nodarbināto).

Līdz ar to ir tikai loģiski, ka samazināties to respondentu īpatsvars, kas atbildējuši, ka individuālās aizsardzības līdzekļi tiek nodrošināti daļēji:

- 2022. gadā – 1,1% no nodarbinātajiem (vidēji Latvijā – 6,4% nodarbināto);
- 2018. gadā – 9,4% no nodarbinātajiem (vidēji Latvijā – 9,1% nodarbināto);
- 2013. gadā – 3,5% no nodarbinātajiem (vidēji Latvijā – 9,7% nodarbināto);
- 2010. gadā – 15,4% no nodarbinātajiem (vidēji Latvijā – 13,2% nodarbināto);
- 2006. gadā – 5,1% no nodarbinātajiem (vidēji Latvijā – 11,8% nodarbināto).

Salīdzinājumā ar 2018. gadu, 2022. gadā novērojama neliela tendence, ka samazinās tādu pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozares respondentu īpatsvars, kas vienmēr lieto individuālos aizsardzības līdzekļus:

- 2022. gadā: vienmēr lietoja – 86,3%, dažreiz lietoja – 11,5%;
- 2018. gadā: vienmēr lietoja – 88,4%, dažreiz lietoja – 9,5%;
- 2013. gadā: vienmēr lietoja – 84,6%, dažreiz lietoja – 13,7%;
- 2010. gadā: vienmēr lietoja – 82,3%, dažreiz lietoja – 17,7%;
- 2006. gadā: vienmēr lietoja – 83,2%.

2022. gadā, līdzīgi kā 2018. gadā tikai viens respondents no pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozares atzīmēja, ka individuālās aizsardzības līdzekļus neizmantoja (2022. gadā – 2,2%, 2018. gadā – 2,1%, 2013. gadā – 0,0%, 2010. gadā – 0,0%). No tiem respondentiem, kas dažreiz lieto, 27,4% respondentu izvēlējās atbildi: “Aizsardzības līdzekļi nav jālieto visu laiku, tie tiek lietoti nepieciešamības gadījumā”, 16,0% – “Nedomāju, ka tos lietot ir svarīgi” un 9,1 % – “Steigas gadījumā tos nelietuju, aizmirstu tos lietot”.

Kopumā domājams, ka nozarē novērotās izmaiņas dinamikā skaidrojamas ar COVID-19 pandēmijas epidemioloģiskajiem ierobežojumiem, kuru dēļ darbiniekiem, kas veica darbu klātienē (telpās) bija jālieto elpceļu aizsardzības līdzekļi.

Darba vides objektīvo mērījumu rezultātu apkopojums pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozares uzņēmumos

Kopumā Rīgas Stradiņa universitātes Darba drošības un vides veselības institūta (turpmāk – RSU DDVVI) Higiēnas un arodslimību laboratorija pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē ir veikusi 4757 mērījumu, no kuriem visvairāk ir mērīti: apgaismojums – 23% (n=1117), troksnis – 23% (n=1083), mikroklimata rādītāji (gaisa relatīvais mitrums – 16% (n=742), gaisa temperatūra – 16% (n=746), gaisa kustības ātrums – 15% (n=729)), vibrācijas – 3% (n=152) un augu izcelsmes putekļi – 2% (n=100) (6. tabula).

6. tabula. Darba vides riska faktoru mērijumu kopējais skaits pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē, 1997.–2021.g.

Darba vietā novērtētie faktori	1997	1998	1999	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Kopā
Apgaismojums	–	–	–	–	45	17	20	6	13	159	112	229	197	174	2	51	29	1	–	15	11	8	22	6	1117
	–	–	–	–	70%	18%	21%	9%	34%	51%	42%	46%	13%	21%	5%	26%	24%	3%	–	37%	17%	8%	17%	9%	23%
Visa ķermeņa un plaukstas-rokas vibrācija*	–	–	–	–	–	–	–	3	–	5	5	38	42	31	6	–	5	1	3	–	2	3	5	3	152
	–	–	–	–	–	–	–	4%	–	2%	2%	8%	3%	4%	14%	–	4%	3%	14%	–	3%	3%	4%	5%	3%
Miltu putekļi	5	–	5	–	–	1	2	4	–	10	12	–	3	1	6	5	–	5	5	4	–	4	6	7	100
	9%	–	10%	–	–	1%	2%	6%	–	3%	5%	–	0%	0%	14%	3%	–	16%	24%						
Augu izcelsmes putekļi (miltu, graudu, cukura, kokvilnas u.c.)**	–	1	5	–	–	1	–	1	–	–	–	–	7	–	–	–	–	–	–						
	–	100%	10%	–	–	1%	–	1%	–	–	–	–	0%	–	–	–	–	–	–						
	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	10%	–	4%	5%	11%	2%
Gaisa relatīvais mitrums	8	–	11	3	5	16	20	11	2	30	29	50	325	147	4	43	6	1	–	–	7	13	11	–	742
	14%	–	21%	19%	8%	17%	21%	16%	5%	10%	11%	10%	21%	17%	9%	22%	5%	3%	–	–	11%	13%	9%	–	16%
Gaisa temperatūra	15	–	11	3	5	16	19	11	1	30	29	50	325	147	4	43	6	1	–	–	7	13	10	–	746
	27%	–	21%	19%	8%	17%	20%	16%	3%	10%	11%	10%	21%	17%	9%	22%	5%	3%	–	–	11%	13%	8%	–	16%
Gaisa kustības ātrums	6	–	11	3	5	16	20	11	3	23	26	47	325	147	4	43	6	1	–	–	9	13	10	–	729
	11%	–	21%	19%	8%	17%	21%	16%	8%	7%	10%	9%	21%	17%	9%	22%	5%	3%	–	–	14%	13%	8%	–	15%
Troksnis	22	–	9	7	4	25	13	20	19	55	53	83	322	194	17	11	60	22	6	22	17	12	53	37	1083
	39%	–	17%	44%	6%	27%	14%	30%	50%	18%	20%	17%	21%	23%	40%	6%	50%	69%	29%	54%	26%	12%	42%	57%	23%
Organiskie šķīdinātāji	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	6	–	7	–	–	15	8	1	38
	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1%	5%	–	33%	–	–	15%	6%	2%	1%
Papīra putekļi	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–	–	–	–	–	–	–	1
	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1%	–	–	–	–	–	–	–	0%
Abrazīvie putekļi	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–	–	–	–	2	–	–	3

Darba vietā novērtētie faktori	1997	1998	1999	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Kopā
	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1%	–	–	–	–	2%	–	–	0%
Mangāns***	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–
	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1%	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Skābes****	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	11	–	1	12
	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	11%	–	2%	0,3%
Neorganiskās gāzes****	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	12	10	1	–	23
	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	19%	10%	1%	–	0,5%
Mikrobioloģiskais piesārņojums (sēnītes)****	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	10	10
	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	15%	0,2%
Kopā	56	1	52	16	64	92	94	67	38	312	266	497	1 546	841	43	198	120	32	21	41	65	104	126	65	4756

Piezīme: – šādi mērījumi attiecīgajā gadā netika veikti vai par šādiem mērījumiem nav pieejama informācija.

* Sākot ar 2017. gada datiem, vibrācijas mērījumu sadaļā tika pievienoti mērījumi arī plaukstas-rokas vibrācijai.

** Sadaļā “Augu izcelsmes putekļi” mērījumu dati tika apvienoti, sākot ar 2017. gadu, ieskaitot arī miltu putekļus kopā ar pārējiem augu izcelsmes putekļiem.

*** Mangāna mērījumi ar 2017. gadu tika izņemti no mērījumu datu analīzes, jo šiem tiem ir gadījuma raksturs, kā arī šie riska faktori nav tipiski atbilstoši nozarei (pārtikas produktu un dzērienu ražošana).

**** Sadaļu “Skābes”, “Neorganiskās gāzes” un “Mikrobioloģiskais piesārņojums” mērījumu dati tiek pievienoti, sākot ar 2017. gadu.

Avots: Rīgas Stradiņa universitātes Darba drošības un vides veselības institūts

Jāņem vērā, ka mērījumu īpatsvaru konkrētajā gadā ietekmē dažādi faktori. Tā piemēram, pārskata periodā uzņēmumos ir veikti mērījumi, kas ir bijusi daļa no darba devēju atbalsta projektiem. No 2009. gada līdz 2011. gadam tika sniegts *De minimis* atbalsts Eiropas Savienības struktūrfondu projekta „Darba attiecību un darba drošības normatīvo aktu praktiska piemērošana nozarēs un uzņēmumos” (Nr.1DP/1.3.1.3.2./08/IPIA/NVA/002) ietvaros, kad bezmaksas darba vides novērtēšana iekļāva arī fizikālo faktoru mērījumus. Sākot ar 2019. gadu, darba devējiem ir iespēja piedalīties Eiropas Sociālā fonda projektā „Darba drošības normatīvo aktu praktiskās ieviešanas un uzraudzības pilnveidošana” (Nr. 7.3.1.0/16/I/001), kura ietvaros tiek sniegts atbalsts bīstamo nozaru uzņēmumiem un veikti bezmaksas mērījumi (izņemot apgaismojuma un mikroklimata mērījumus). Laika periodā no 2020. gada līdz 2021. gadam mērījumu skaits ir bijis mazāks COVID-19 pandēmijas un epidemioloģiskiem ierobežojumu dēļ, jo mērījumu praktiskā realizēšana uzņēmumos bija apgrūtināta. Uzņēmumi neatļāva iekļūt savās teritorijās nepiederošām personām vai to darbība tika apturēta vispār.

Tāpat jānorāda, ka dažādu mērījumu veidi tika pievienoti mērījumu rezultātu tabulai atšķirīgos laika periodos, tāpēc to īpatsvars kopējā mērījumu skaitā nav vienlīdzīgi vērtējams. Piemēram, informācija par organisko šķīdinātāju mērījumiem tiek pievienota, sākot ar 2013. gadu, bet, sākot ar 2017. gadu, ir pievienoti mērījumu dati par plaukstas-rokas vibrāciju (apvienojot kopā ar visa ķermeņa vibrāciju), skābju (piem., etiķskābe, sālsskābe, slāpekļskābe) un neorganisko gāzu (piem., oglekļa dioksīds vai oksīds, slāpekļa dioksīds, sēra dioksīds, nātrija hidroksīds) mērījumu dati un mikrobioloģiskā piesārņojuma (sēnītes) mērījumu dati. No vienas puses šādi mērījumi liecina, ka mainās pasūtīto mērījumu struktūra pārtikas produktu un dzērienu ražošanas uzņēmumos, ko varētu būt ietekmējusi nozarē veiktie informatīvie pasākumi (piemēram, semināri par ķīmiskajām vielām pārtikas produktu un dzērienu ražošanas uzņēmumos). No otras puses, iespējams, ka daļa mērījumu iepriekšējos pētījumos nav tikusi iekļauta datu bāzē, jo RSU DDVVVI iepriekšējā pētījumā datus sagatavoja tikai par konkrētajiem pieprasītajiem mērījumu veidiem. Tādēļ tādu mērījumu skaits, kuru rezultāti pievienoti no 2013. gada vai 2017. gada, laika periodā no 1997. gada līdz 2013. gadam vai attiecīgi 2017. gadam varētu būt lielāks, ietekmējot mērījumu procentuālo sadalījumu pa gadiem.

Laikā no 2017. gada līdz 2021. gadam kopā šajā nozarē tika veikts 401 mērījums, un visbiežāk tika veikti mērījumi šādiem darba vides riska faktoriem: troksnis – 35% (n=141), apgaismojums – 16% (n=62), mikroklimata rādītāji (gaisa relatīvais mitrums – 8% (n=31), gaisa temperatūra – 8% (n=30), gaisa kustības ātrums – 8% (n=8)), organiskie šķīdinātāji – 6% (n=24) un neorganiskās gāzes – 6% (n=23) (6. tabula).

Pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē kopumā no 4756 novērtētām darba vietām/procesiem gandrīz pusē gadījumu – 2346 jeb 49% – darba vides riska faktori neatbilst pieļaujamām vai rekomendējamām normām. Analizējot pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē veikto mērījumu rezultātus, redzams, ka visvairāk aroda ekspozīcijas robežvērtībām (turpmāk – AER) vai rekomendējamiem lielumiem neatbilst: gaisa kustības ātrums – 71% (n=516), apgaismojums – 70% (n=768), gaisa temperatūra – 57% (n=422), troksnis – 32% (n=349) un augu izcelsmes putekļi – 32% (n=32). Procentuālajā īpatsvarā papīra un abrazīvie putekļi neatbilst normatīvajām prasībām visvairāk, tomēr jāņem vērā šo riska faktoru mazais mērījumu skaits (7. tabula).

7. tabula. Darba vides riska faktoru mērijumu skaits pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē, kas neatbilst aroda ekspozīcijas robežvērtībām vai rekomendējamiem lielumiem, 1998.–2021.g.

Darba vietā novērtētie faktori	1997	1998	1999	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Kopā
Apgaismojums	–	–	–	–	31	12	10	3	6	157	108	217	80	104	2	23	14	1	–	–	2	4	11	1	786
	–	–	–	–	69%	71%	50%	50%	46%	99%	96%	95%	41%	60%	100%	45%	48%	100%	–	–	18%	50%	50%	17%	70%
Visa ķermeņa un plaukstas-rokas vibrācija*	–	–	–	–	–	–	–	2	–	3	3	5	4	2	0	–	2	0	0	–	–	–	–	–	21
	–	–	–	–	–	–	–	67%	–	60%	60%	13%	10%	6%	0%	–	40%	0%	0%	–	–	–	–	–	14%
Miltu putekļi	1	–	0	–	–	0	1	1	–	6	5	–	0	0	2	1	–	0	1	1	–	2	4	2	32
	20%	–	0%	–	–	0%	50%	25%	–	60%	42%	–	0%	0%	33%	20%	–	0%	20%						
Augu izcelsmes putekļi (miltu, graudu, cukura, koviļnas u.c.)**	–	1	1	–	–	0	–	1	–	–	–	–	2	–	–	–	–	–	–						
	–	100%	20%	–	–	0%	–	100%	–	–	–	–	29%	–	–	–	–	–	–	25%	–	50%	67%	28%	32%
Gaisa relatīvais mitrums	6	–	2	1	4	8	15	11	2	20	27	25	59	15	1	0	0	0	–	–	–	2	2	–	200
	75%	–	18%	33%	80%	50%	75%	100%	100%	67%	93%	50%	18%	10%	25%	0%	0%	0%	–	–	–	15%	18%	–	27%
Gaisa temperatūra	10	–	8	–	1	7	11	9	0	18	14	30	209	89	1	6	1	0	–	–	–	3	5	–	422
	67%	–	73%	0%	20%	44%	58%	82%	0%	60%	48%	60%	64%	61%	25%	14%	17%	0%	–	–	–	23%	50%	–	57%
Gaisa kustības ātrums	4	–	8	2	2	12	13	11	3	12	19	38	258	107	3	0	0	0	–	–	8	6	10	–	516
	67%	–	73%	67%	40%	75%	65%	100%	100%	52%	73%	81%	79%	73%	75%	0%	0%	0%	–	–	89%	46%	100%	–	71%
Troksnis	22	–	9	7	4	7	2	7	2	15	22	19	102	46	17	1	23	6	0	3	8	4	8	15	349
	100%	–	100%	100%	100%	28%	15%	35%	11%	27%	42%	23%	32%	24%	100%	9%	38%	27%	0%	14%	47%	33%	15%	41%	32%
Organiskie šķīdinātāji	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	0	6	–	2	–	–	–	–	1	9
	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	0%	100%	–	29%	–	–	–	–	100%	24%
Papīra putekļi	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–	–	–	–	–	–	–	1
	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	100%	–	–	–	–	–	–	–	100%

Darba vietā novērtētie faktori	1997	1998	1999	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Kopā
Abrazīvie putekļi	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–	–	–	–	2	–	–	3
	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	100%	–	–	–	–	100%	–	–	100%
Mangāns***	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–
	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	100%	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Skābes****	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	1
	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	100%	8%
Neorganiskās gāzes****	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	4	–	1	–	5
	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	33%	–	100%	–	22%
Mikrobioloģiskais piesārņojums (sēnītes)****	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	1
	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	10%	10%
Kopā	43	1	28	10	42	46	52	45	13	231	198	334	714	363	26	32	50	7	1	4	22	23	41	21	2346
	77%	100%	54%	63%	66%	50%	55%	67%	34%	74%	74%	67%	46%	43%	60%	16%	39%	22%	6%	10%	34%	22%	33%	32%	49%

Piezīme: – mērījumi nepārsniedz robežvērtības/atbilst rekomendējamiem lielumiem; šādi mērījumi attiecīgajā gadā netika veikti; par šādiem mērījumiem nav pieejama informācija.

* Sadaļas “Augu izcelsmes putekļi” mērījumu dati tiek pievienoti sākot ar 2017. gadu.

** Mangāna mērījumi ar 2017. gadu tika izņemti no mērījumu datu analīzes, jo šiem tiem ir gadījuma raksturs, kā arī šie riska faktori nav tipiski atbilstoši nozarei (pārtikas produktu un dzērienu ražošana).

*** Sadaļu “Skābes” un “Neorganiskās gāzes” mērījumu dati tiek pievienoti sākot ar 2017. gadu.

Avots: Rīgas Stradiņa universitātes Darba drošības un vides veselības institūts

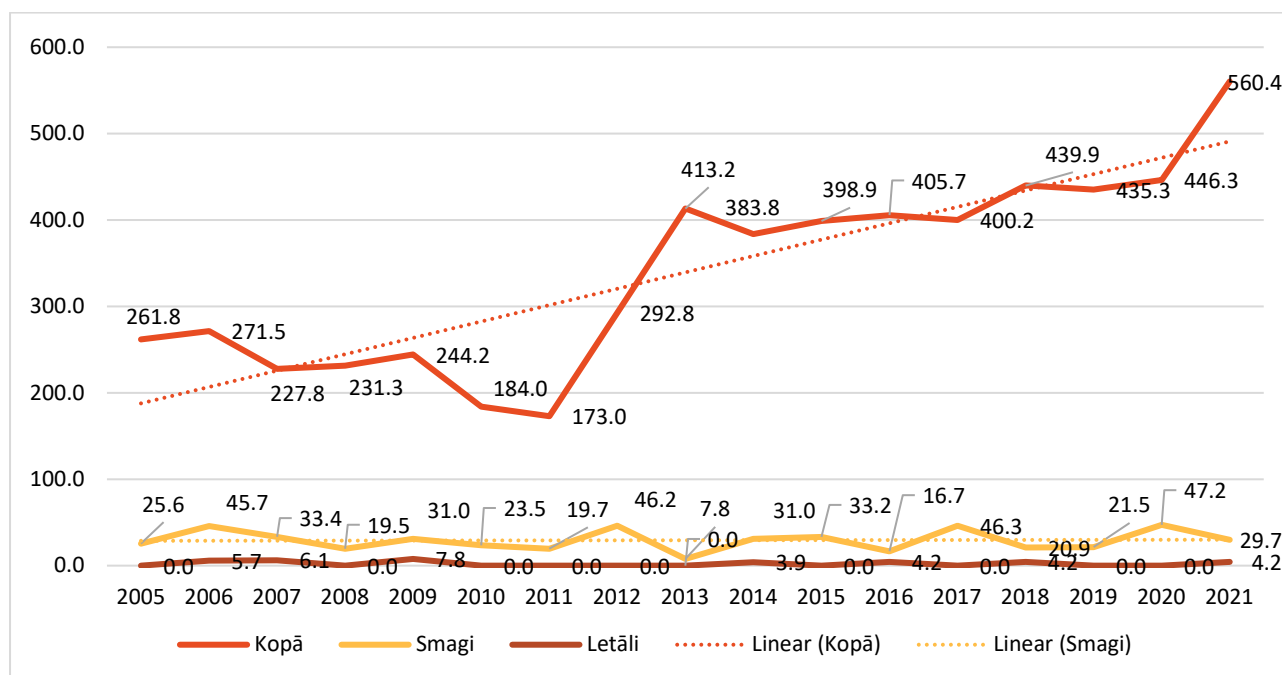
Vērtējot apgaismojuma un mikroklimata parametru (temperatūras, relatīvā mitruma, gaisa kustības) atbilstību normatīvajiem lielumiem, jāņem vērā tas, ka par atskaites vērtībām šiem lielumiem tiek ņemti Ministru kabineta (turpmāk – MK) noteikumu visbiežāk sastopamo normu lielumi, nevis katrai atsevišķai darba vietai piemērojamā vērtība. Apgaismojumam tie ir 300 luksi, mikroklimatam tie ir 18°C –24°C, 30%–70% mitrums un 0,1–0,2 m/s gaisa plūsmai.

Pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē pēdējos piecos gados no darba vidē esošiem riska faktoriem procentuāli visvairāk AER vai rekomendējamiem lielumiem neatbilst: troksnis, gaisa kustības ātrums, apgaismojums, augu izcelsmes putekļi un gaisa temperatūra (7. tabula).

Nelaiemes gadījumu darbā analīze pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē

Iepriekšējā pētījumā NG analīzei izmantotie dati par laika posmu no 2002. gada līdz 2016. gadam aprēķināti, izmantojot Centrālās statistikas pārvaldes (turpmāk – CSP) datus par aizņemto darba vietu skaitu (algotu darbavietu skaits, kurās personas pieņemtas darbā). Ņemot vērā, ka šādi dati par jaunāko periodu nav pieejami, un, lai dati būtu korekti salīdzināmi, pētnieki pieņēma lēmumu pārrēķināt datus par visu periodu, izmantojot nodarbināto skaitu pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē.

1.attēls. Nelaiemes gadījumu skaits pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē uz 100 000 nodarbināto pēc smaguma, 2005.–2021.g.

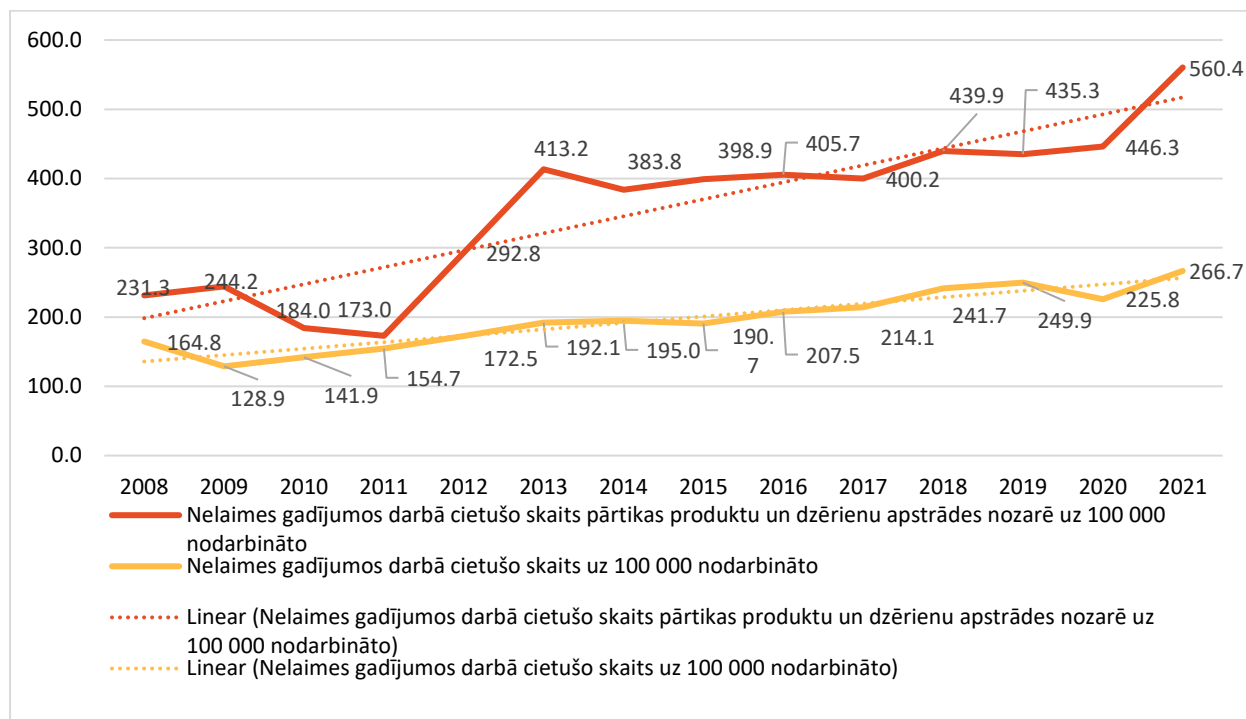
Avots: VDI, CSP, autoru aprēķini

Kopējam pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē reģistrētajam NG skaitam ir tendence pieaugt (1. attēls), 2021. gadā sasniedzot augstāko rādītāju pētāmajā periodā (560,4 NG uz 100 000 nozarē nodarbinātajiem). Ja salīdzina zemāko reģistrēto NG skaitu darbā (2011. gadā – 173,0 NG uz 100 000 nozarē nodarbinātajiem) ar augstāko, tad redzams, ka tas ir 3,2 reizes zemāks kā 2021. gadā. Kopumā šāda tendence uzskatāma par negatīvu, jo pētījuma laikā veikto aptauju rezultāti liecina, ka 2022. gadā salīdzinājumā ir 2018. gadu ir samazinājies darbā notikušu NG reģistrēšanas līmenis (sīkāk skatīt tālāk), nodarbināto skaits nozarē nav būtiski mainījies, un saskaņā ar pētnieku viedokli tas varētu liecināt, ka nozarē ir noticis faktiskais NG skaita pieaugums. Domājams, ka tas saistāms ar ražošanas apjomu pieaugumu, kas novērojams gandrīz visās pārtikas produktu un dzērienu ražošanas apakšnozarēs (izņemot zivju pārstrādi)¹. Vidējais pārskata periodā NG smagi cietušo darbinieku skaits pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē ir bijis 29,4 NG uz 100 000 nodarbinātajiem, bet augstākais rādītājs konstatēts 2020. gadā (47,2 NG uz 100 000 nozarē nodarbinātajiem).

¹ Latvijas Darba devēju konfederācija. Novērtējums par pārtikas nozari. Pieejams: <https://lddk.lv/wp-content/uploads/2022/01/J.H.-Partikas-rupniecibas-nozare-2022.01.21.pdf>, skatīts 22.12.2022.

Ja salīdzina NG darbā cietušo skaitu pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē ar vidējo situāciju valstī, tad redzams, ka pārskata periodā visos gados NG skaits uz 100 000 nodarbinātajiem ir bijis lielāks nekā vidēji Latvijā, turklāt pieauguma tendence nozarē ir bijusi straujāka nekā vidēji Latvijā (2.attēls).

2. attēls. Nelaimes gadījumos darbā cietušo skaits pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē uz 100 000 nodarbināto un valstī, 2008.–2021.g.

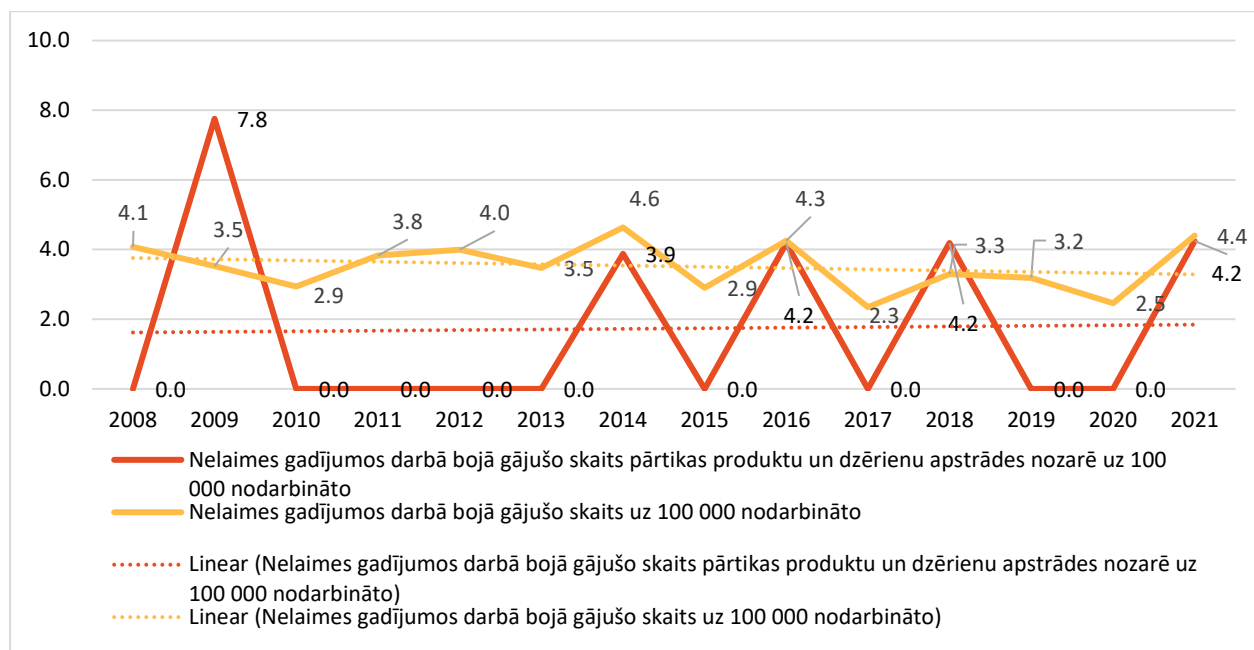

Avots: VDI, CSP, autoru aprēķini

Laika posmā no 2008. gada līdz 2021. gadam pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē NG darbā cietušo skaits ir 1,8 reizes augstāks kā valstī. Valstī vidēji NG darbā cietušo skaits ir 196,2 NG uz 100 000 nodarbinātajiem, bet pārtikas un dzērienu ražošanas nozarē 357,8 NG uz 100 000 nodarbinātajiem. Gan valstī, gan nozarē augstākais NG darbā cietušo skaits laika posmā no 2008. līdz 2021. gadam bijis 2021. gadā, kad nozarē reģistrēti 560,4 NG uz 100 000 nodarbināto, bet valstī 266,7 NG uz 100 000 nodarbinātajiem. Zemākais NG darbā cietušos skaits nozarē reģistrēts 2011. gadā – 173,0 NG uz 100 000 nodarbināto, bet valstī 2009. gadā – 128,9 NG uz 100 000 nodarbināto.

Analizējot letālo NG skaitu pārtikas un produktu ražošanas nozarē, redzams, ka šādu nelaimes gadījumu skaits uz 100 000 nozarē nodarbinātajiem ir svārstīgs, ko rada neliels kopējais bojā gājušo nodarbināto skaits nozarē. (augstākie rādītāji novērojami 2009., 2014., 2016., 2018. gadā) (3.attēls). Kopumā NG darbā bojā gājušo skaits uz 100 000 nozarē nodarbinātajiem ir mazāks kā valstī kopumā, ar izņēmumu 2009. gadā – 7,8 NG uz 100 000 nodarbinātajiem. Vidēji šis rādītājs laika posmā no 2008. gada līdz 2021. gadam pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē ir 1,7 letālie NG uz 100 000 nodarbinātajiem, bet valstī – 3,5 letālie NG uz 100 000 nodarbinātajiem, kas ir 2,1 reizi lielāks kā nozarē.

3. attēls. Nelaiemes gadījumos bojā gājušo skaits pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē uz 100 000 nodarbināto, 2008.–2021.g.

Avots: VDI, CSP, autoru aprēķini

Darba devēju aptauja

Atbilstoši darba devēju aptaujas rezultātiem, salīdzinot ar 2018. gada pētījuma rezultātiem, būtiski ir pieaudzis to pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozares darba devēju skaita īpatsvars, kas apgalvoja, ka pēdējo 3 gadu laikā ir notikuši NG darbā, turklāt šis rādītājs ir būtiski augstāks kā vidēji Latvijā:

- 2022. gadā – 18,7% jeb 6 darba devēji (vidēji Latvijā – 3,6%);
- 2018. gadā – 4,5%;
- 2013. gadā – 2,5%;
- 2010. gadā – 4,6%;
- 2006. gadā – 8,6%.

2022. gadā turpināja pieaugt to respondentu īpatsvars, kuri norāda, ka tika aprēķinātas tiešās izmaksas, kas radušās pēc NG darbā (2022. gadā – 51,1%, 2018. gadā – 42,4%, 2013. gadā – 0,0%, 2010. gadā – 35,0%, 2006. gadā – 65,4%). Tāpat 2022. gadā, salīdzinot ar 2018. gada datiem, ir samazinājies to respondentu – darba devēju īpatsvars, kas minējuši, ka par notikušo NG ir paziņots Valsts darba inspekcijai (turpmāk – VDI) (2022. gadā – 76,6%, 2018. gadā – 93,0%, 2013. gadā – 14,0%, 2010. gadā – 60,5%, 2006. gadā – 95,8%). Lai gan šādi pētījuma rezultāti uzskatāmi par negatīvu tendenci, tomēr situācija ir nedaudz labāka kā vidēji Latvijā (70,5%).

Pētījuma rezultāti liecina, ka 2022. gadā ir samazinājies to darba devēju īpatsvars, kas norādījuši, ka NG izraisījusi darba drošības prasību neievērošana gan no nodarbināto puses, gan trūkumi darba organizācijā. Kā redzamas no visu pētījumu rezultātiem, tad šādi atbildējušo respondentu īpatsvars ir bijis svārstīgs:

- 2022. gadā – 4,1%;
- 2018. gadā – 10,5%;
- 2013. gadā – 0,0% (neviens respondents nepiekrīt apgalvojumam);
- 2010. gadā – 42,2%;
- 2006. gadā – 16,8%.

Līdzīgi kā visos iepriekšējos pētījumos, arī 2022. gadā darba devēji kā galveno iemeslu notikušam NG min to, ka nodarbinātie neievēroja darba aizsardzības prasības, tomēr šādu darba devēju īpatsvars ir nedaudz samazinājies salīdzinājumā ar 2018. gadu:

- 2022. gadā – 56,1%;
- 2018. gadā – 62,6%;
- 2013. gadā – 94,6%;
- 2010. gadā – 55,3%;
- 2006. gadā – 69,6%.

Ja 2018. gadā desmitā daļa darba devēju (9,5%) kā iemeslu notikušam NG darba vietā minēja no darba devēja un nodarbinātā neatkarīgus apstākļus, tad šo cēloni 2022. gadā norādīja būtiski lielāks respondentu īpatsvars – 56,1%. Savukārt trūkumus darba organizācijā (darba devēja neizdarību) minējuši tikai 3,8% (2018. gadā – 11,3%) respondenti.

Pēc notikušā NG, lai izslēgtu vai samazinātu iespēju šādiem NG atkārtoties, darba devējiem ir jāveic darba aizsardzības pasākumi. 2022. gada aptaujas rezultāti norāda, ka, salīdzinājumā ar 2018. gadu, kad vairāki nozīmīgi darba aizsardzības pasākumi nemaz nav veikti, šādu pasākumu veikšanas biežums ir pieaudzis un tas ir pozitīvs rādītājs:

- pārveidota (uzlabota) darba organizācija: 2022. gadā – 19,6%, 2018. gadā – 0,0%, 2013. gadā – 0,0%, 2010. gadā – 29,4%, 2006. gadā – 34,2%;
- aprikojuma nomaiņa vai uzlabošana: 2022. gadā – 10,5%, 2018. gadā – 0,0%, 2013. gadā – 0,0%, 2010. gadā – 31,5%, 2006. gadā – 48,5%;
- nodrošināti papildu individuālie aizsardzības līdzekļi: 2022. gadā – 14,7%, 2018. gadā – 0,0%, 2013. gadā – 5,4%, 2010. gadā – 39,5%, 2006. gadā – 0,0%.

Atbilstoši 2022. gada aptaujas rezultātiem pēc notikušā NG darba vietā, lai izslēgtu vai samazinātu iespēju NG atkārtoties, darba devēji retāk veikuši nodarbināto apmācību, bet biežāk īstenojuši dažādus citus pasākumus:

- nodarbināto papildu instruktāža, apmācība: 2022. gadā – 59,1%, 2018. gadā – 91,9%, 2013. gadā – 10,8%, 2010. gadā – 89,8%, 2006. gadā – 69,1%;
- citi pasākumi, piemēram, atkārtots riska novērtējums: 2022. gadā – 16,5%, 2018. gadā – 8,1%.

Nodarbināto aptauja

Nodarbinātajiem aptaujas laikā tika uzdots jautājums, vai viņu uzņēmumā/iestādē pēdējo 3 gadu laikā ir bijis kāds ar darbu saistīts NG. Saskaņā ar šīs aptaujas datiem, 2022. gadā ir konstatēts augstākais to respondentu īpatsvars pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozares uzņēmumos, kas ir atzīmējuši, ka šādi NG ir notikuši:

- 2022. gadā jeb 14 respondenti – 22,0%;
- 2018. gadā – 13,2%;
- 2013. gadā – 13,9%;
- 2010. gadā – 4,3%;
- 2006. gadā – 15,7%.

2022. gadā ir samazinājies to respondentu – pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozares uzņēmumos nodarbināto – īpatsvars, kas uzskata, ka visi darbā notikušie NG tika izmeklēti, un atšķirībā no 2018. gada pētījuma šis rādītājs ir zemāks nekā vidēji Latvijā:

- 2022. gadā – 71,7% (vidēji Latvijā – 78,7%);
- 2018. gadā – 75,6% (vidēji Latvijā – 68,4%);

- 2013. gadā – 55,6% (vidēji Latvijā – 70,0%);
- 2010. gadā – 59,9% (vidēji Latvijā – 54,3%);
- 2006. gadā – 63,7% (vidēji Latvijā – 59,7%).

Salīdzinot ar 2018. gada nodarbināto aptaujas rezultātiem, ir nedaudz pieaudzis to respondentu īpatsvars, kas apgalvo, ka NG netika izmeklēti:

- 2022. gadā – 13,7%;
- 2018. gadā – 11,0%;
- 2013. gadā – 17,4%;
- 2010. gadā – 40,1%;
- 2006. gadā – 23,9%.

Nodarbinātajiem tika lūgts novērtēt, kas galvenokārt izraisīja minētos NG. Līdzīgi kā visos iepriekšējos pētījumos DARL, arī 2022. gadā galvenais cēlonis, ko minēja nodarbinātie pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē bija darba aizsardzības prasību neievērošana:

- nodarbinātie neievēroja darba drošības prasības (2022. gadā – 61,2% (vidēji Latvijā – 58,8%), 2018. gadā – 46,1% (vidēji Latvijā – 43,5%), 2013. gadā – 51,6% (vidēji Latvijā – 39,4%), 2010. gadā – 70,5% (vidēji Latvijā – 44,8%), 2006. gadā – 50,2%);
- darba drošības prasību neievērošana no darbinieku puses, gan trūkumi darba organizācijā (2022. gadā – 10,1%, 2018. gadā – 19,3%, 2013. gadā – 9,7%, 2010. gadā – 9,6%, 2006. gadā – 25,0%);
- trūkumi darba organizācijā (darba devēja neizdarība) (2022. gadā – 12,6%, 2018. gadā – 20,3%, 2013. gadā – 9,7%, 2010. gadā – 15,7%, 2006. gadā – 0%);
- no darba devēja un darbinieka neatkarīgi apstākļi (2022. gadā – 26,2%, 2018. gadā – 24,4%, 2013. gadā – 29,0%, 2010. gadā – 2,4%, 2006. gadā – 18,6%).

Lūgti novērtēt, kādus pasākumus respondentu darba devējs ir veicis pēc NG darbā, respondenti pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē norādīja, ka biežāk veikta darbinieku atkārtota instruktāža un apmācība, bet retāk aprīkojuma nomaiņa / uzlabošana (ļoti būtiski retāk) un pārveidota darba organizācija (nedaudz retāk):

- tika veikta nodarbināto instruktāža un apmācība (2022. gadā – 76,3%, 2018. gadā – 55,8%, 2013. gadā – 61,3%, 2010. gadā – 18,3%, 2006. gadā – 51,1%);
- tika veikta aprīkojuma nomaiņa vai uzlabošana (2022. gadā – 5,5%, 2018. gadā – 42,4%, 2013. gadā – 19,4%, 2010. gadā – 0,6%, 2006. gadā – 11,5%);
- tika pārveidota darba organizācija (2022. gadā – 5,5%, 2018. gadā – 9,7%, 2013. gadā – 9,7%, 2010. gadā – 8,1%, 2006. gadā – 12,0%);
- netika veikti nekādi pasākumi – pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozares uzņēmumos saglabājās pozitīvas tendences, kas tika novērotas jau iepriekšējā pētījuma laikā – samazinājies respondentu īpatsvars, kas norādīja, ka netika veikti nekādi pasākumi:
 - 2022. gadā – 18,2% (vidēji Latvijā – 8,3%);
 - 2018. gadā – 24,4% (vidēji Latvijā – 18,0%);
 - 2013. gadā – 29,0% (vidēji Latvijā – 18,2%);
 - 2010. gadā – 38,9% (vidēji Latvijā – 21,8%);
 - 2006. gadā – 25,5% (vidēji Latvijā – 27,2 %).

Nodarbināto veselības traucējumi un arodslimības pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē nodarbinātajiem

Nodarbināto aptauja

Nodarbinātajiem aptaujas laikā tika uzdots jautājums, vai viņiem ir kādi veselības traucējumi, kuru cēlonis ir darba vidē esošie kaitīgie faktori. Pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē nodarbinātie šādus veselības traucējumus 2022. gadā ir minējuši aptuveni tikpat bieži kā vidēji Latvijā. Ja analizē tendences dinamiku, tad šādu respondentu īpatsvars pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē ir pieaudzis straujāk nekā vidēji Latvijā:

- pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē: 2022. gadā – 19,7%, 2018. gadā – 9,0%;
- vidēji Latvijā: 2022. gadā – 18,2%, 2018. gadā – 12,7%.

Attiecībā uz slimošanu un oficiālo darbnespējas lapu (slimības lapu) izmantošanu pēdējā gada laikā, nodarbinātajiem tika uzdots jautājums, kuras no aptaujā piedāvātajām situācijām saistībā ar slimošanu pēdējā gada laikā attiecas uz viņiem. 2022. gadā novērojams, ka pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē respondenti daudz biežāk nekā vidēji Latvijā ir izmantojuši slimības lapas:

- pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē: 2022. gadā – 68,1%;
- vidēji Latvijā: 2022. gadā – 48,9%.

Situācija attiecībā uz nodarbināto īpatsvaru, kas ir slimojuši, nenoformējot oficiālu darbnespējas lapu, pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē ir atšķirīga no situācijas, kas raksturīga vidēji Latvijā – 2022. gadā pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē šādi respondenti nav konstatēti (vidēji Latvijā: 2022. gadā – 5,8%). Pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē neviens respondents nav atbildējis, ka ir slimojis, bet slimš gājis uz darbu (strādājis) (vidēji Latvijā – 2,9%).

Šajā nozarē nodarbināto īpatsvars, kas 2022. gada aptaujā norādījuši, ka pēdējā gada laikā nav slimojuši, ir būtiski mazāks kā vidēji Latvijā, kas :

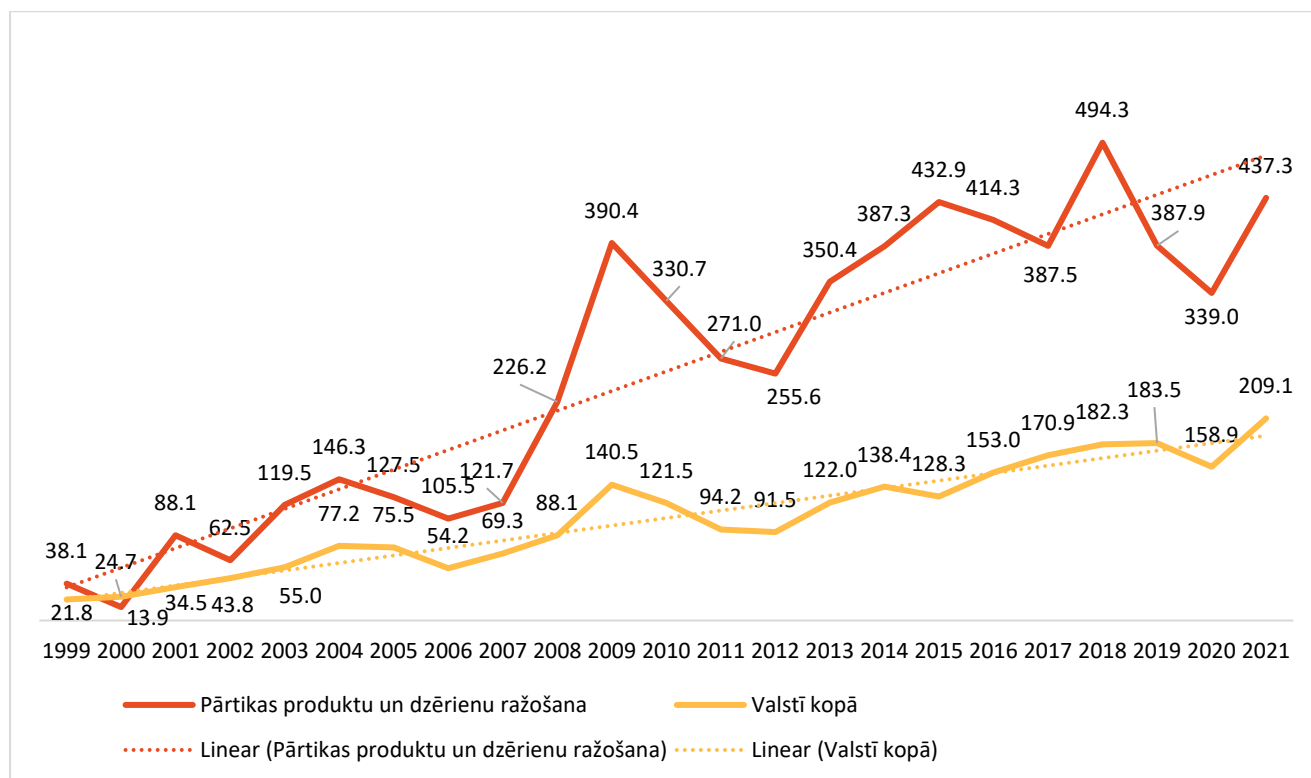
- pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē: 2022. gadā – 31,9%;
- vidēji Latvijā: 2022. gadā – 43,6%.

Nodarbināto aptaujas dati liecina, ka nodarbinātie pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē biežāk nekā vidēji Latvijā slimo un izmanto apmaksātas darbnespējas lapas. Domājams, ka to ietekmē nozarē raksturīgais zema neregistrētās nodarbinātības risks, kā rezultātā darbiniekiem ir nodrošinātas sociālās garantijas (t.sk., slimošanas gadījumā). Tāpat pārtikas produktu un dzērienu ražošanas uzņēmumos ir noteiktas stingras higiēnas prasības, kas lielā mērā nosaka arī darbinieku neatrašanos darba vietās, ja ir kādu infekcijas slimību pazīmes.

Arodslimības

Pārtikas produktu un dzērienu ražošanā ik gadu reģistrē 2 un vairāk reizes lielāku pirmreizējo arodslimnieku skaitu nekā vidēji valstī. Visu laiku augstākais arodslimnieku skaits reģistrēts 2018. gadā – 494,3 arodslimnieki uz 100 000 nozarē nodarbinātajiem (4.attēls). Kopumā pēdējo 20 gadu laikā arodslimnieku skaits nozarē pieaudzis 5 reizes.

4. attēls. Pirmreizēji reģistrēto arodslimnieku skaits dinamiskā pārtikas produktu un dzērienu ražošanā uz 100 000 nozarē nodarbinātajiem, 1999.–2021.g.

Datu avots: Slimību profilakses un kontroles centrs: Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrs; CSP: Nodarbinātie pēc saimniecisko darbību veidu grupas (NACE 2.red.), autoru aprēķini

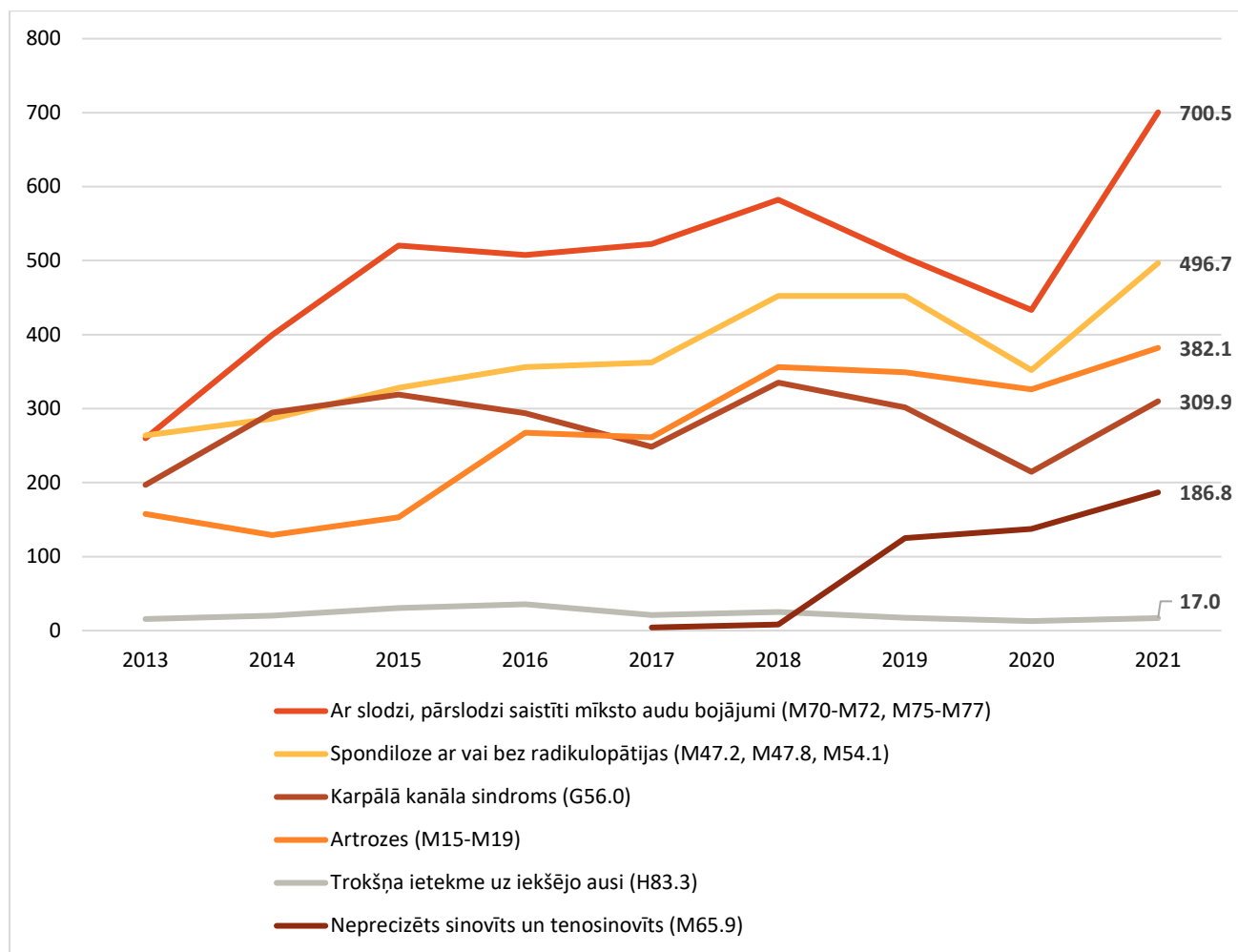
Pēdējos 5 gados pārtikas produktu un dzērienu ražošanā ik gadu uz vienu arodslimnieku reģistrētas 3,7 līdz 4,9 AS (2018. gadā 3,7 AS, 2021. gadā 4,9 AS uz arodslimnieku nozarē; 2018. gadā 4,0, 2021. gadā 4,8 AS uz arodslimnieku valstī), kas ir līdzīgi kā Latvijā kopumā.

Joprojām visstraujākais reģistrēto AS skaita pieaugums nozarē vērojams ar slodzi, pārslogu un spiedienu saistīto mīksto audu bojājumu AS grupā. 2021. gadā sasniegts visu laiku augstākais reģistrēto AS skaits šajā diagnožu grupā – 700,5 gadījumi uz 100 000 nozarē nodarbinātajiem (5. attēls, 8.tabula). Salīdzinoši bieži tiek reģistrēta arī spondilozē (ar vai bez radikulopātijas), dažādas artrozes un karpālā kanāla sindroms – 2021. gadā reģistrēti attiecīgi 496,7 spondilozes, 382,1 artrozes un 309,9 karpālā kanāla sindroma gadījumi uz 100 000 nozarē nodarbinātajiem.

Izplatītākās AS nozarē pa gadiem ir mainījušās. Pēdējo 5 gadu periodā biežāk diagnosticētas tādas AS kā neprecizēts sinovīts un tenosinovīts, elkoņa nerva patoloģija un varikozas apakšējo ekstremitāšu vēnas bez iekaisuma vai čūlas. Īpaši jāizceļ neprecizētu sinovītu un tenosinovītu gadījuma skaita straujo pieaugumu. Ja 2017. gadā reģistrēti tikai 4,2, tad 2021. gadā jau 186,8 gadījumi uz 100 000 nozarē nodarbinātajiem, rezultējoties gandrīz 45 reizes lielā pieaugumā.

Tā kā daļa AS datu iepriekšējos pētījumos tika grupēti nedaudz atšķirīgi un mainījušās arī biežāk reģistrētās AS, ar izplatītākajām diagnozēm no 1997.līdz 2012. gadam pārtikas un dzērienu ražošanā var iepazīties iepriekšējā pētījumā “Darba apstākļi un riski Latvijā 2012–2013”, savukārt dati par 2013.–2021. gadu redzami zemāk (5. attēls).

5. attēls. Biežāko arodslimību skaita dinamika pārtikas produktu un dzērienu ražošanā uz 100 000 nodarbinātajiem nozarē, 2013.–2021.g.

Piezīme: * – uztveramības dēļ, grafikā iekļautas 6 biežākās arodslimības (arodslimību grupas), dati par pēdējiem deviņiem gadiem pieejami tabulā zemāk, bet par iepriekšējiem gadiem – pētījumā “Darba apstākļi un riski Latvijā 2012–2013”

Datu avots: SPKC, Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrs; CSP: Nodarbināto skaits 15–74 gadu vecumā pēc dzimuma

8. tabula. Biežāko arodslimību skaita dinamika pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē uz 100 000 nodarbināto nozarē, 2013.–2021.g.

Gads	Ar slodzi, pārslodzi saistīti mīksto audu bojājumi (M70–M72, M75–M77)	Spondilozes ar vai bez radikulopātijas (M47.2, M47.8, M54.1)	Artrozes (M15–M19)	Karpālā kanāla sindroms (G56.0)	Neprecizēts sinovīts un tenosinovīts (M65.9.)	Trokšņa ietekme uz iekšējo ausi (H83.3)	Elkoņa nerva patoloģija (G56.2)	Varikozas apakšējo ekstremitāšu vēnas bez iekaisuma vai čūlas (I83.9)
2013	259,9	263,8	157,5	196,9	*	15,7	*	*
2014	399,4	286,5	129,1	294,5	*	20,2	*	*
2015	520,4	328,0	153,0	319,2	*	30,6	*	*
2016	507,8	356,3	267,3	294,0	*	35,6	*	*
2017	522,3	362,3	261,2	248,5	4,2	21,1	4,2	29,5
2018	582,3	452,5	356,1	335,1	8,4	25,1	37,7	37,7
2019	504,2	452,5	349,1	301,7	125,0	17,2	38,8	4,3
2020	433,4	351,9	326,2	214,6	137,3	12,9	8,6	8,6
2021	700,5	496,7	382,1	309,9	186,8	17,0	21,2	4,2

*Piezīme: * Iepriekšējā pielikumā dati par šo periodu nav apskatīti*

Datu avots: Slimību profilakses un kontroles centrs, Ar noteiktām slimībām slimojošu pacientu reģistrs; CSP: Nodarbināto skaits 15–74 gadu vecumā pēc dzimuma, autoru aprēķini

Secinājumi

1. 2022. gadā ir uzlabojusies pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozares darba devēju izpratne par darba aizsardzību, jo būtiski samazinājies to šīs nozares darba devēju īpatsvars, kuri uzskata, ka neviens no uzņēmuma darbiniekiem nav pakļauts kaitīgajiem darba vides riska faktoriem, turklāt, ja situācija Latvijā dinamikā nav mainījusies, tad šajā nozarē situācija ir uzlabojusies (nozarē: 2022. gadā – 19,3%, 2018. gadā – 25,8%, vidēji Latvijā – 2022. gadā – 27,6%, 2018. gadā – 28,0%).
2. Pētījuma dati liecina, ka situācija pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozares uzņēmumos attiecībā uz darba vides riska novērtējumu ir labāka nekā vidēji Latvijā, un dinamikā ir vērojamas ļoti pozitīvas tendences. 2022. gadā darba vides riska novērtējums nebija veikts tikai 7,7% pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozares uzņēmumu (vidēji Latvijā – 44,9%), 2018. gadā – 31,6% nozares uzņēmumu, 2013. gadā – 26,3% nozares uzņēmumu, 2010. gadā – 46,4% nozares uzņēmumu 2006. gadā – 35,9% nozares uzņēmumu. Tajā pašā laikā, ņemot vērā pieaugošo NG un AS skaitu nozarē, jautājumus rada šī novērtējuma kvalitāte.
3. 2022. gadā ir būtiski pieaudzis to pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozares darba devēju īpatsvars, kas norādījuši, ka viņiem ir kavēkļi, kas traucē veikt darba aizsardzības pasākumus viņu uzņēmumos (2022. gadā – 57,8%, 2018. gadā – 45,0%, 2013. gadā – 35,5%, 2010. gadā – 50,2%, 2006. gadā – 52,5%). Lai gan 2022. gadā biežākie traucēkļi ir tie paši, kas 2018. gadā, tomēr 2022. gadā līdzekļu trūkums ir kļuvis par biežāk minēto iemeslu, apsteidzot laika trūkumu.
4. Visā pētījuma DARL pārskata periodā pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē kopumā no 4356 novērtētām darba vietām/procesiem gandrīz pusē gadījumu – 2346 jeb 49% – darba vides riska faktori neatbilst pieļaujamām vai rekomendējamām normām. Visvairāk AER vai rekomendējamiem lielumiem neatbilst: gaisa kustības ātrums, apgaismojums, gaisa temperatūra, troksnis un augu izcelsmes putekļi. Pēdējos piecos gados ir vērojams situācijas uzlabojums, jo periodā no 2017. gada līdz 2021. gadam neatbilstību īpatsvars ir samazinājies līdz 28%.
5. Kopējam pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē reģistrētajam NG skaitam ir tendence pieaugt, 2021. gadā sasniedzot augstāko rādītāju pētītajā periodā (560,4 NG uz 100 000 nozarē nodarbinātajiem). Ja salīdzina ar zemāko reģistrēto NG skaitu darbā (2011. gadā – 173,0 NG uz 100 000 nozarē nodarbinātajiem) ar augstāko (2021. gadā reģistrēto), tad redzams, ka tas ir 3,2 reizes zemāks kā 2021. gadā. Kopumā šāda tendence uzskatāma par negatīvu, jo pētījuma laikā veikto aptauju rezultāti liecina, ka 2022. gadā salīdzinājumā ar 2018. gadu ir samazinājies darbā notikušu NG reģistrēšanas līmenis, nodarbināto skaits nozarē nav būtiski mainījies, un saskaņā ar pētnieku viedokli tas varētu liecināt, ka nozarē ir noticis faktiskais NG skaita pieaugums.
6. Pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē nodarbinātie ar darbu saistītus veselības traucējumus 2022. gadā ir minējuši aptuveni tikpat bieži kā vidēji Latvijā. Ja analizē tendences dinamikā, tad šādu respondentu īpatsvars pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē ir pieaudzis straujāk nekā vidēji Latvijā (pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē: 2022. gadā – 19,7%, 2018. gadā – 9,0%, vidēji Latvijā: 2022. gadā – 18,2%, 2018. gadā – 12,7%), kas liecina, ka nākotnē varētu turpināt palielināties nozarē reģistrēto arodslimnieku un arodslimību skaits.
7. Pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē ir viens no augstākajiem pirmreizēji reģistrēto arodslimnieku rādītājiem, vienam arodslimniekam 2021. gadā reģistrētas gandrīz 5 arodslimības. Pieaugums, kas novērots šajā nozarē, ir bijis straujāks nekā vidēji Latvijā. Nozarē izplatītākās arodslimības ir ar slodzi, pārslogu un spiedienu saistīto mīksto audu bojājumi, spondiloze un [artroze](#).

Ieteikumi un to realizācija

Ieteikumi no pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2009–2010” un to realizācija

Ieteikums

Ņemot vērā strauji pieaugošo balsta un kustību sistēmas arodslimību skaitu pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē, ergonomiskajiem darba vides riska faktoriem būtu pievēršama īpaša uzmanība, piemēram, organizēt dažādas informatīvas kampaņas nozares speciālistu vidū. Piemēram, VDI ar savu stendu varētu piedalīties tādās nozares izstādēs kā Riga Food, kur bieži pulcētas arī nozares uzņēmumu vadītāji. Papildus tam vēlams izstrādāt informatīvu materiālu par labās prakses piemēriem attiecībā uz dažādiem ergonomiskiem risinājumiem konkrētajā nozarē.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2012–2013” laikā

Ieteikums daļēji tiek īstenots, īpaši attiecībā uz VDI tematiskajām pārbaudēm, kā arī informatīvu materiālu sagatavošanu. Ņemot vērā NG skaita pieaugumu, šādas aktivitātes noteikti jāturpina.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2017–2018” laikā

Ieteikums joprojām aktuāls. Nozarei jāturpina pievērst īpašu uzmanību, īstenojot dažāda veida informatīvās aktivitātes (pasākumi, semināri, informācija sociālajos tīklos, bukleti, brošūras, plakāti), kas uzrunātu visu līmeņu nozarē iesaistītos – gan darba devējus, gan darba aizsardzības speciālistus, gan nodarbinātos, lai veicinātu darba vides riska faktoru labāku kontroli, arodslimību un NG novēršanu. Ņemot vērā balsta un kustību sistēmas arodslimību skaitu nozarē, īpaša uzmanība jāpievērš tieši ergonomisko darba vides riska faktoru mazināšanai. Ieteikuma īstenošanai, lai sasniegtu mērķauditoriju, VDI ieteicams iesaistīt darba devēju organizācijas – Latvijas Darba devēju konfederāciju, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameru, nozaru asociācijas un biedrības, kā arī Latvijas Brīvo arodbiedrību savienību, nozaru arodbiedrības.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” laikā

Pētījuma rezultāti liecina, ka balsta un kustību sistēmas arodslimības turpina pieaugt, turklāt veselības traucējumus, kuru cēlonis ir darba vide, respondenti pārtikas produktu un dzērienu ražošanā ir minējuši biežāk nekā vidēji Latvijā. Kopumā tas nozīmē, ka arī nākotnē minēto arodslimību skaits šajā nozarē varētu turpināt pieaugt. Līdz ar to, lai gan kopš iepriekšējā pētījuma daudzus seminārus par darba aizsardzību šajā nozarē ir organizējis gan RSU DDVVI (ESF projekta ietvaros, darba aizsardzības preventīvo pasākumu plāna ietvaros, gan LDDK, šāda veida informatīvās aktivitātes būtu turpināmas. Ieteicams izvērt iespējas rīkot šauri specializētus vebinārus par ergonomiskajiem darba vides riska faktoriem gan dažādās pārtikas produktu un dzērienu nozares apakšnozarēs, gan par dažādām slimību grupām (piemēram, karpālā kanāla sindroma attīstība zivju apstrādē vai spondilozē augļu pārstrādē). Ieteicams uzmanību pievērst ne tikai riska faktoriem (piemēram, kustībām), kas izraisa konkrētas slimības, bet arī preventīvajiem pasākumiem, t.sk. specifiskiem vingrojumiem, kas varētu samazināt balsta un kustību sistēmas slimību attīstības risku.

Ieteikumi no pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2017–2018” un to realizācija

Ieteikums

Nemot vērā to, ka pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē ir augsts reģistrēto NG skaits, kā arī to, ka 2018. gadā pret 2013. gadu būtiski samazinājies finansiālo līdzekļu ieguldījuma īpatsvars darba aizsardzības pasākumu veikšanā, nozare noteikti no jauna būtu iekļaujama VDI tematisko pārbaužu lokā, īpašu uzmanību pievēršot NG riska faktoriem, rīcībai, lai novērstu atkārtotus NG darba vietā, nodarbināto instruktāžas un apmācību jautājumiem, lai pārliecinātos, ka tiek nodrošināta droša darba vide pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozares uzņēmumos.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” laikā

Saskaņā ar VDI gada pārskatiem, 2019. gada februārī tika organizēta tematiskā pārbaude kokapstrādes, pārtikas ražošanas un gatavo metālizstrādājumu ražošanas uzņēmumos, īpašu uzmanību pievēršot darba aprikojumam, jo datu analīze liecināja, ka pēdējo gadu laikā ir būtiski pieaudzis to nelaimes gadījumu darbā skaits, kas notikuši ražošanas nozarēs, strādājot ar darba aprīkojumu. Tematiskās pārbaudes laikā tika veikti 158 apsekojumi, tomēr apsekojumu skaits tieši pārtikas ražošanas uzņēmumā nav norādīts². Citos gados tematiskās pārbaudes pārtikas produktu un dzērienu ražošanas uzņēmumos nav īstenotas. Ieteikums ir aktuāls arī pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” izstrādes laikā, jo kopējais nozarē reģistrēto NG skaits uz 100 000 nodarbinātajiem ir turpinājis pieaugt. Tomēr svarīgi, lai vienīgais VDI tematisko pārbaužu fokuss nebūtu tikai NG skaita samazināšana, bet arī balsta un kustību sistēmas slimību novēršana un darba vides mērījumu veikšanas kontrole.

Ieteikums

Ieteicams VDI pārbaudēs pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozares uzņēmumos pastiprinātu uzmanību pievērst personām, kas veic darba vides riska novērtēšanu, un kāds līgums ar šo personu (fizisku vai juridisku) ir noslēgts. MK 08.02.2005. noteikumi Nr.99 “Noteikumi par komercdarbības veidiem, kuros darba devējs iesaista kompetentu institūciju” nosaka, ka darba devējs drīkst neiesaistīt kompetentu institūciju, ja uzņēmumā nav vairāk par pieciem nodarbinātajiem. Pieaugošs līgumu īpatsvars ar kompetentajiem speciālistiem darba aizsardzībā (2018. gadā par 24,4 procentpunktiem, sasniedzot augstāko rādītāju dinamiku), kuri tiek piesaistīti ārpakalpojumā, tādā par bīstamu atzītā nozarē, kā pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozare, ir jāvērtē piesardzīgi, jo iespējams arī, ka darba devēji neizprot atšķirību starp kompetentas institūcijas un kompetenta speciālista piesaisti uzņēmumam MK noteikumu Nr.99 kontekstā. Pētījuma dati arī liecina, ka 2018. gadā darba vides riska novērtēšanu gandrīz trešdaļā pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozares uzņēmumu ir veikuši kompetentie speciālisti.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” laikā

Lai gan tematiskā pārbaude pārtikas produktu ražošanā ir veikta, tās fokuss bija droša aprīkojuma lietošana. Turklāt analizējot identificētos pārkāpumus, redzams, ka tie nav bijuši saistīti ar darba aizsardzības sistēmas organizāciju – vairāk kā 10 % no identificētajiem pārkāpumiem ir bijuši par:

- MK noteikumiem Nr.660 "Darba vides iekšējās uzraudzības veikšanas kārtība" (pieņemti 02.10.2007.);

² Valsts darba inspekcija. 2019. gada darbības pārskats. Pieejams: <https://www.vdi.gov.lv/lv/media/1934/download?attachment>, skatīts 16.12.2022.

- MK noteikumiem Nr.749 "Apmācības kārtība darba aizsardzības jautājumos" (pieņemti 10.08.2010.);
- MK noteikumiem Nr.400 "Darba aizsardzības prasības drošības zīmju lietošanā" (pieņemti 03.09.2002.);
- MK noteikumiem Nr.219 "Kārtība, kādā veicama obligātā veselības pārbaude" (pieņemti 10.03.2009.);
- MK noteikumiem Nr.526 „Darba aizsardzības prasības, lietojot darba aprīkojumu” (pieņemti 09.12.2002.).

Ja 2018. gadā tika konstatēts pieaugošs līgumu īpatsvars ar kompetentajiem speciālistiem darba aizsardzībā (2018. gadā par 24,4 procentpunktiem, sasniedzot augstāko rādītāju dinamikā), tad 2022. gadā pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozares darba devēju īpatsvars, kuru minējuši līgumu ar kompetentajiem speciālistiem ir būtiski samazinājies (6,4%). Pētnieki uzskata, ka 2018. gada atradnei piemīt nejaušības raksturs un šādi rezultāti bijuši balstīti uz nelielu respondentu skaitu. Visu minēto iemeslu dēļ ieteikums 2022. gadā vairs nav aktuāls.

Ieteikums

Nemot vērā to, ka vairāk kā puse laboratorisko mērījumu nozarē neatbilst AER vai rekomendējamiem lielumiem, būtu nepieciešams sniegt papildu skaidrojumus un apmācības darba devējiem par darba vides uzlabošanu un nepieciešamajiem darba aizsardzības pasākumiem fizikālu un ķīmisku riska faktoru novēršanai. Tāpat VDI sadarbībā ar darba devēju organizācijām (Latvijas Darba devēju konfederāciju, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameru, nozaru asociācijām) būtu svarīgi mērķtiecīgi informēt nozares darba devējus par laboratorisko mērījumu veikšanas iespējām, piemēram, projekta “Darba drošības normatīvo aktu praktiskās ieviešanas un uzraudzības pilnveidošana” (Nr. 7.3.1.0/16/I/001) ietvaros.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” laikā

Pēdējo gadu laikā ir organizēti vairāki semināri par darba aizsardzības prasībām pārtikas un dzērienu ražošanas nozaru uzņēmumos gan ESF projekta “Darba drošības normatīvo aktu praktiskās ieviešanas un uzraudzības pilnveidošana” (Nr. 7.3.1.0/16/I/001) ietvaros, gan darba aizsardzības preventīvo plānu ietvaros, kas varētu izskaidrot, kāpēc mērījumi veikti tādās darba vietās, kurās iepriekš tie nav veikti un to rezultāti ir parādījuši nozīmīgu neatbilstību AER (piemēram, attiecībā uz neorganiskām gāzēm un organiskiem šķīdinātājiem). Mērījumu veikšanas veicināšana ir būtiska, un šāda kontekstā ieteikums ir aktuāls arī pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021” izstrādes laikā, tomēr pētnieki uzskata, ka būtiski būtu turpināt:

- sniegt atbalstu darba devējiem bezmaksas mērījumu veikšanā (it īpaši ķīmisko vielu koncentrācijas noteikšanai darba vides gaisā);
- seminārus par ķīmiskajām vielām pārtikas produktu ražošanā, it īpaši uzsverot nepieciešamību veikt darba vides laboratoriskos mērījumus un izmantot to rezultātus darba aizsardzības pasākumu plānošanā.

Ieteikumi no pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā 2019–2021”

Organizēt seminārus par nozarei specifiskiem ergonomiskiem darba vides riska faktoriem un to novēršanas iespējām, t.sk. uzmanību pievēršot konkrētām slimību grupām (piemēram, ar slodzi, pārslogu un spiedienu saistīto mīksto audu bojājumi, spondiloze un artroze) un to preventīvajiem pasākumiem.